

Tartalom

A CENTRUMBAN JÁSZ ATTILA

CHARLES BUKOWSKI: kékszárnyú	5
JÁSZ ATTILA: Meztelen angyal	7
„...végül ez lett a feladatom: láthatatlanul közvetítsek...” – a szerzővel PAPP MÁTÉ beszélget	8
JÁSZ ATTILA: Szerartáspróbák	20
FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ: Szinte észrevétlen (esszé)	22
GAÁL JÓZSEF: Szárnyas hangyák, szárnyas csigák és egyéb szárnyacsapkodások (miniesszé)	25
YASHIRO ATIKO: árnyékok emléke	27
GYÓRFFY ÁKOS: Érthetetlen jeleket hagyok a homokon (recenzió)	28
KELÉNYI BÉLA: Sem a semmi	31
DUKAY BARNABÁS: ..., *hogy a vándor megérkezzen; meredek rend	36
JÁSZ ATTILA: Felhőfoszlányok a hajnali fűben	38
PAPP MÁTÉ: Az idő szalamandrái (esszé)	44
VASS NORBERT: Fényörzés a Baj-hegyen	50
VILLÁNYI LÁSZLÓ: Jász Attila kutyái	53
KOMÁLOVICS ZOLTÁN: Válladon őr	54
KRULIK ZOLTÁN: Az elérhetetlen felé	56
JUHÁSZ ATTILA: Csigaháztűznéző, avagy utó-iratok az <i>Átiratok</i> könyvéhez (tanulmány)	57
CSENDES SIRÁLY TOLL: Amikor majd indián leszel	76
ZALÁN TIBOR: Felezőszonettek: Hajnalvárás; A zuhanás	82
FAUSTYNA KOWALSKA: Verstöredékek	84

LYRA HUNGARICA

LADIK KATALIN: Vándorolva, suhanva el; Kifulladásra a kéken lángoló vízen	89
G. ISTVÁN LÁSZLÓ: Hamvazószerda	90
VÖRÖS ISTVÁN: Ének a kádban; A Mars két holdjának csínyei; Üres helyét a felhő	92
WIRTH IMRE: Haditudósítók; Körömvirág; Reggeli álmomban; Mennyi reménytelen; Miért nem írsz úgy; Nem ért meglepetés	95
BALI ANIKÓ: Szerepét veszett; Örökléstan; Nem lehet alulöltözött	97
TIBÉLY ORSOLYA: Kihúzza; Elég?	99
PAYER IMRE: Változás; Harmincegy év után	103
GULISIO TÍMEA: Ablakok: Oda; Búcsú; Bocsánat; Mágia; Grácia	104
ACSAI ROLAND: A Rondelek-ciklusból: Mintha még mindig; A zebra-pintyek; Lombok között	107
HALMAI TAMÁS: Konzílium; Kardfogú; A földi sürgés	109
BORSI BÁLINT: Költöző; Téli melázó	111
ANDRÉ ANDRÁS: Csendélet pálinkafőzővel, fürdőző lángfűzérrel, főördöggel és angyalokkal; Mennyei vendég	113
HEGEDŰS KATALIN: Mikor; Ragacs	115
VÖLGYI ANNA: Homály	117

A borítóbelsőkön és a Lyra Hungarica rovat belső címlapján

SZAKÁLLAS ZSOLT munkái

A 3. oldalon **VILÁGI ORSOLYA** fotója

A 21. oldalon **MUZSNAY ÁKOS** képe

A Centrum rovat vendégszerkesztője **PAPP MÁTÉ**

JÁSZ ATTILA (Szőny, 1966. március 26.) költő, esszéíró, szerkesztő.

Gyermekkorát Tatán töltötte. 1985–1988 között a Veszprémi Vegyipari Egyetem, 1989–1993 folyamán az Eszterházy Károly Főiskola hallgatója. 1988–1991 folyamán művelődési házban dolgozott, 1991–1994 között a Nevelési Tanácsadó Intézet csoportvezetője. 1989 óta publikál irodalmi folyóiratokban. 1993-tól a tatabányai Új Forrás folyóirat szerkesztője, majd főszerkesztő-helyettese, 2010-től főszerkesztője. Három gyermek édesapja, a Gerecse-hegységben él.

Önálló kötetei:

Daidaloszi napló (versek), Tevan, 1992
Jelzések könyve (versek), Orpheusz, 1997
A lebegés-történet. Tata madártávlattól (próza), Új Forrás, 1998
Miért Szicília (versek és esszé), JAK, 1998
Az ellenállás formái (esszék), Kalligram 2000
A szökés gyakorlása (versek), Kalligram, 2004
Fékezés (versek), Pécsi Direkt, 2006
Xantusiana (verses elbeszélés), Kalligram, 2007
Angyalfogó (gyermekversek), Koinónia, 2008
Fürdőkádból a tenger (esszék), Tiszatáj, 2009
Alvó szalmakutyák, avagy áldozati ének (versek), Kalligram, 2010
Isten bőre (versek), Napkút, 2011
Naptemplom villanyfényben (versek), Balatonfüred, 2011
Csendes Toll élete. Avagy A–Z örökké valóság (próza), Kortárs, 2012
Behunytt szemmel (versek), Hochroth, 2013
Belső árnyék (versek), Kortárs, 2013
Szárnyas Csiga. Átiratok, Myth&Co. (versek), Új Forrás, 2014
Csendes Toll utazik (próza), Kortárs, 2015
el (versek), Kortárs, 2016
Boldog temető (versek), Kortárs, 2018
Belső angyal (versek), Kortárs, 2019
Csendes Toll: Bölénytakaró (versek), Kortárs, 2020

Díjai:

Komárom–Esztergom Megyéért Díj (2000)
Radnóti-díj (2000)
József Attila-díj (2003)
Zelk Zoltán-díj (2005)
Megyei Prima-díj (2006)
Arany János-díj (2007)
Lilla-díj (2010)
Salvatore Quasimodo-emlékdíj (2011)
Párhuzamos Kultúráért Díj (2016)

CHARLES BUKOWSKI

kékszárnyú

egy kékszárnyú lakik a szívemben,
időnként repdesni akar,
de elég kemény vagyok hozzá,
és azt mondom neki, maradjál csak nyugton,
nem fogom hagyni, hogy bárki megláthassa
kékségedet.

egy kékszárnyú lakik a szívemben,
időnként repdesni szeretne, ezért
inkább leöntöm whiskey-vel,
cigarettafüstöt szívok rá,
és a prostik, a csaposok
meg a bolti eladók
nem is sejtik, hogy közben
ő ott van bent.

egy kékszárnyú lakik a szívemben,
repdesni szeretne néha,
ezért inkább jó kemény vagyok hozzá,
és azt mondom,
maradj csak ott, ahol vagy,
vagy ki akarsz csinálni teljesen?,
el akarod baltázni az életemet?,
tönkre akarod vágni könyveim fogyását
Európában?

egy kékszárnyú lakik a szívemben,
és repdesni szeretne,
de mivel okos vagyok,
ezért csak éjjel engedem ki néha,
amikor már mindenki alszik.
és azt mondom neki, én legalább tudom,
hogy ott vagy bent,
úgyhogy ne nagyon legyél
szomorú.

aztán visszazárom,
de azért még énekel egy kicsit
ott bent, persze, nem hagyom ám
teljesen meghalni,
együtt alszunk el
a mi kis közös titkunkkal,
ami azért elég szép ám ahhoz,
hogy még egy pasit is
megbögessen, de én azért
persze nem sírok,
na, és te?

FRICSKA ÉVA és JÁSZ ATTILA fordítása

JÁSZ ATTILA

Meztelen angyal

A hajnal előtti telihold éppen telibe találja a kert közepén álló nyírfa ágait, mintha alulról lenne megvilágítva, fehérén izzik az éjszakában, mint egy jelenés, nem lehet tőle aludni sem, és persze nem is szabad, nézni kell, kimenni a kertbe, csukott szemmel sétálni körbe a fa körül, érezni a sötét izzását, megszedülni, leülni alá egy kőre, és csak nézni, ahogy a fehér felhők mögül a holdfényben kirajzolódik az égen egy meztelen angyal sziluettje, és éppen esőt kémlelő tenyeredbe hullik egy hófehér angyalszeméremszőrpihetoll, de lehet, hogy a szomszéd ház padlásán lakó öreg bagoly hullatja tollait vadászat közben, vagy csak egy fehér nyírfakéreg-foszlány, amit a képzelet kiszámíthatósága szeret költői túlzásokkal felruházni olykor.

„...végül ez lett a feladatom: láthatatlanul közvetítsek...”

PAPP MÁTÉ „MAHBIJA” NYOMOLVASÓ
BESZÉLGETÉSE JÁSZ ATTILÁVAL,
CSENDES TOLL FÜSTJELEIVEL

Beavatás: lélekvezetők, köztes létek, bolyongások

– *Jim Jarmusch Halott ember című filmjében (amely egyik versed tanúsága szerint a legszebb film, amit a művészetről készítettek) a főhős, William Blake golyót kap a szívébe, életének befejező szakaszát pedig ezzel a golyóval a szívében „éli le”. Ekkor társul hozzá Nobody, az indián lélekvezető, aki egészen a túlpartig úsztatott csónakig kíséri... Talán furcsa, hogy épp e holtra váló alakkal kezdjük a gyerekkorod körbejárását, de egy indián mégiscsak születésétől kezdve kapja a füstjeleket valahonnan; és aki a mai napig költészettel-művészettel foglalkozik, annak idejekorán golyó repülhetett a szívébe. Szimbolikusan szólva: milyen Coltból származik a te személyre szabott golyód, s mikor terítették rád szellemtestvéreid bölénytakarójukat?*

– Szeretem, ha visszafelé indulnak a dolgok, akár a film is, amit majd én is lejátszok magamnak, ha eljön az idő. E kedvenc filmem legszebb része, amikor golyóval a szívében az egykori festő és költő nevét viselő könyvelő, akit Johnny Depp játszik, golyóval a szívében egyfajta köztes létben bolyong, ami az én verzióban nem a purgatórium, hanem maga az élet, az az élet, amit érdemes élni. Will' Blake onnantól él igazán, amikor golyót kapott a szívébe. Nem tudja, mi történik vele, az életritmusa lelassul, van ideje rendesen megfigyelni, megélni a dolgokat a mindenkori jelenben. Ahogy a halott őz mellett fekszik, az maga a költészet! Vagy ahogy a fák suhannak el mellette, fölötte, mintha ő csak ülne a lovon, de nem ő haladna, hanem az őt óvón körülvevő erdő fái vonulnának el mellette, míg ő mozdulat-

lan marad. Nekem például az utazás, főleg a vonatozás ilyen. Megáll az idő, nincs kényszer, csak a jelenben kell benne lenni az utolsó hajszálig. Tökéletes szabadság, minden megtörténhet. Akár verset is írhat az ember, vagy csendben is maradhat, zenét hallgathat; olyat, ami passzol az utazás díszleteihez, ritmusához, olyat, amelyet Neil Young írt Jarmusch filmjéhez – sokáig volt a csengőhangja a telefonomnak. Nagyon szerettem, méltó kísérete volt az útkereső, bolyongó lélek útjának. És ott van még a Hermész szerepét játszó *Senki* nevezetű indián, aki beavatja a haldokló Will'-t, mesél neki a festő-költő William Blake-ről, és elmagyarázza, hogy ennek értelmében ő már egy halott ember. És a végénél kezdve a történetet: már korábban elkezdődött számomra is az igazi lélekutazás golyóval a szívemben, hét éve, mióta a Gerecse-hegységben élek. Az én lélekvezetőm is egy indián, Csendes Toll testvérem. És persze már jóval közös gyerekkorunk előtről ismertük egymást, csak erről megfeledkeztünk egy időre...

Csendes Toll: – Ahogy egy jaki indián sámán mesélte tanítványának beavatásként, hogy varázsló, vagyis *nagual* csak az lehet, aki maga is halott ember (a világ számára), így véleményem szerint költő is csak az lehet, aki valamilyen formában halott ember, másként látja a dolgokat, vagyis ő látja igazán, úgy, ahogy vannak. Akár erre is lehetett készülni, gyakorolni a vírushelyzet alatt, ha az emberi lény felismerte a kellemetlen helyzetben bujkáló kedvező lehetőséget. Jarmusch pontosan ugyanerről beszél a filmjében, de egyáltalán nem szájbarágós módon, mégis a legpopulárisabb eszközzel, mozgóképekkel.

A Colt neve pedig: Sors. Szép fényes, és hegyes golyót kaptunk a szívünkbe, együtt, egyszerre, hiszen többnyire majdnem fedésben vagyunk mindig a hegyi versíróval. A nehézségek, a kudarcok jelezték a majdani elvárások nagyságát is. A bölénytakaró pedig többfunkciós tárgy és szimbólum: Will' Blake-et az indián révész takarta be vele, hogy végre átjuthasson a túlsó partra; én az innen-sőről indultam vele, alatta, bár akkor megtévesztésig pólyára vagy a nagyszülők dunyhájára hasonlított, igaz, a funkciója ugyanaz volt.

– Amúgy egy pillanatra visszautalva a golyóval a szívben léthez, erről szól most készülő kisregényem, aminek a címe *Mozdulatlan*; időbeli alteregóim különböző módokon élik át ugyanezt a problémát, a török kortól a pandémiáig. Hasonló, de egyben másféle válaszokat is adva a léttel való küzdelemre, a boldogság keresésére.

– Sánta Őz, a sziú sámán – általam is sokat forgatott – könyvének ösvénye egy magaslaton indul: „Egyedül voltam a hegytetőn. A látomásveremben kuporogtam...” Ő tizenhat évesen kapta meg első beavatását, étlen-szomjan, látomásokra vadászva – önmagában. Ha jól tudom, te is korán a magaslatról szerettél rálátni a dolgokra – nagyszüleid kertjének egyik fájáról, kifelé és befelé figyelve egyszerre. Mi volt az első beavatásélményed, miféle látomásaid támadtak, amikor először szétnéztél föntről?

– Én egy olyan életperiódusban olvashattam Sánta Őz könyvét, amikor még nem a névadás, pontosan -kapás látomásvizióját vártam, mert még azt sem tudtam, hogy indián vagyok, viszont egy nagyon fontos mondata életem végéig el fog kísérni: „Sose szünjtek meg emlékezni!” Éppen egy identitásvizsgáló művön dolgoztam kb. húsz éve, melynek látszólagos címszereplője Xantus János volt. De közben azt a pontot kerestem az életemben, amikor az indiánság, vagyis annak nemcsak magyar verziója, hanem kizárólag a saját magam által átélt változata kezdett kialakulni. A Xantus-könyv megírása után – amelyben a történeti-történelmi emlékmegőrzés is nagyon fontos szerepet játszott – nem hagyott békén a saját „emléktörténetem” sem. Ennek folyamányaként is, eleinte kissé ködös figuraként, de egyre inkább valóságossá válva része lett az életemnek egy Csendes Toll nevezetű alteregó, aki eleinte a jelenre koncentrálni jegezte le észrevételeit helyettem, később pedig egyre többet pillantott vissza közös múltunkba. És az indiánválas helyét a kisgyerekkorban találta meg.

Csendes Toll: – ...akkor még gyerekként a kifelé figyelés azonos volt a befelé figyeléssel. Ezt a tudást sajnos elvesztettem, és sokáig tartott visszaszerezni újra. Akkor, kisgyerekként a tökéletes, paradicsomi állapotot, a szabadságot a nagyszülők kertjének gyümölcsfáin való ücsörgés jelentette Szönyben. Ülni a lombok takarásában, szédülni az eléd táruló látvány gyönyörűségétől, a szokatlan perspektívától, lecsippenteni egy cseresznyét, kiköpní a magot messze, és megtapasztalni, hogy nincs idő. Beavatásszerűen. Olyannyira, hogy le se akartam jönni többet. Ám a valóság vagy a nagyszülők időnként visszaráncigáltak az adott idősávba. De az időtlennel való találkozás volt a meghatározóbb, a Duna holtágának partján bolyongva, kavicsot rugdosva vagy kagylót szedegetve. Alacsony vízálláskor a kőrakáson titokban átsétáltam a szigetre, szökést terveztem a rozsdás, mozdíthatatlan, félig elsüllyedt roncshajóval, vagy a főághoz, hogy órákig nézhessem, ahogy hömpölyög, folyik

Csendes Toll. A szerző archívumából

el előttem a zavaros, jéghideg időfolyam. Bemásztam a kórházként üzemelő kastély elburjánzott kertjébe, izgultam, nehogy belefussak a csöszbe. De mégis újra, a tiltások ellenére is egyre jobban vágytam a terület felderítésére. Mindez már az indián létezés méltósága felé mutatott szellemujjával.

– *Legutóbbi, Bölénytakaró című verseskötettedben megjelennek a férfivá érés beavatásélményei is: családi sérülések, az első szerelmek, kezdeti szárnypróbálgatások a zenében, útkeresés egy, az irodalomtól idegen terepen, besorozási kísérletek (konkrétan és jelképesen is). Mik azok a vonások, avagy láthatatlan arcfestések, amelyek immáron a férfikor (indián) nyarában is visszatükrözik egykori önmagadat ebből az időszakból, és mi az, ami azóta elmosódott, átrajzolódott ezen az arcmáson?*

– Sokat torzult ez a gyerekkori kisimult arckép. A *Bölénytakaró* látványos korszaka után a szellemi megalapozás korszaka következett, amiben semmi látványos dolog nem történt, ha csak nem a kudarcok és a szenvedések, nélkülözések megtapasztalása.

Ami így utólag visszanézve, nagyon is jót tett. A megpróbáltatások időszaka volt, létharc a mindennapokban, és küzdelem egy valós szellemi egzisztencia megteremtésére, amihez szintén kevés társat találtam, de azért felbukkantak körülöttem azok a segítők, akik jó irányba terelgettek jó időben, ha igazi mesterem nem is volt soha. Halott mesterekből persze bőven válogathattam, de ők csak távolból tudtak üzeni, konkrétan segíteni nem, így meg kellett tanulnom egyedül boldogulnom. *Törekedni*, ahogy a buddhisták tartják. És ez a buddhista lehetőség is fontos aspektusa volt az akkori útkeresésnek. Mert a létezés minden szintjén ez jellemezte akkor az életemet: az útkeresés; legalábbis egy járható ösvényre való rálépés. Csak akkor jöttem rá, hogy mindezt magamnak kell kitaposnom, amikor már jócskán rajta voltam. Mindebből kifelé nem látszott semmi: család, gyerekek, otthon... Megfelelő körülmények számomra egy igazi alapozáshoz. Hogy a későbbiekben is jól bírjam a gyűrődést. És az áldozatokat is meghoztam, meghoztuk közösen, remélem nagyon, hogy mindegyikünknek – az akkor szűk, családi törzsnek is – megérte.

Átváltozások: hangpróbák, áttűnések, arcmások

– *Az én első szellemi beavatásélményem az érzékelés ajtóit nyitogató The Doors zenekarhoz, illetve a szintén sámánisztikus képességekkel bíró Jim Morrisonhoz kötődik. A számodra is fontos Földes László Hobo hozzá írt sorai (Séta a Père-Lachaise temetőben) talán előhívhatják énekes voltod – egyetemista korodból származó – visszhangjait: „ha rá gondolkodok, dalok jönnek elém / nem látok dühöt, vért, könnyet, forradalmat / csak a gyík surranását a szikla tetejére / ahol a tűzben levedli bőrét / a sámán táncát, ahogy férfivé avat egy egész nemzetséget”. Hogy gondolsz akkori hangpróbáidra, valamint arra a korszakos örökségre, amit anno többek közt a Hobo Blues Band zenéje – a beatforradalom felől – a te generációdnak közvetített?*

– Kamaszkoromban Hobo nélkül is felfedeztem magamnak a The Doors zenéjét, de a sámánisztikus előadásmódon túl Morrison igazi lényét valóban Hobo estjein és szövegfordításain keresztül éreztem meg. A gimnáziumi padtársammal rendszeresen cseréltük és másoltuk az egyedi (alternatív) utat járó URH, az Európa Kiadó és a Balaton/Trabant zenéjét is – ez utóbbiak biztosan nagy inspirációt jelentettek leendő versíró énem számára. Mégis

a közvetítőként felfogott, és persze kevésbé bonyolult HBB zenéje inspirált inkább minket, hogy bluesokat és rockandrollokat játszunk, másolva épp a *Kopaszkutya* számait, vagy kicsit viccesebb szövegekkel kísérletezve. A hangpróbáink őszinték és korlátoltak voltak, főleg az enyémekek, mert már akkor se voltam az a kiabáló fajta, de azért hangszerek mellett muszáj volt összeszednem magam. Egyetem alatt aztán egészen másfajta zenével is próbálkoztunk, megérintett minket a kísérleti jazz, a komoly- és a népzene is, én is inkább zenés-szöveges előadásokban, performanszokban gondolkodtam. A dalszövegek és a finomabb, instrumentálisabb zenék váltak számomra fontossá, olyannyira, hogy a zene végleg elhalkult (persze csak kifelé), és csak a szövegek maradtak, amiket egyszer valaki verseknek hívott, amin nagyon meglepődtem. A költészet mint olyan fontos volt gimnázium vége óta, pontosabban József Attila költészetével való alaposabb megismerkedésem után, de eszembe sem jutott volna direkt módon verset írni. A dalszövegírás egy bocsánatosabb műfaj. És azt is fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy azóta sem gondolom magamat költőnek, egyszerűen csak verseket írok.

– *Csendes Tolltól is várok egy füstjelet arról, hogy vajon mi adhatta törzsi dobjának első beatjeit; azokat a szívverésszerű ütéseket, amelyek egyrészt szellemi közösséget kerekítettek a költővé válás ösvényére lépő J. A. köré, másrészt (kultur)harcossá is avatták az idők során. Magyarán az Új Forrás törzshöz vezető útvesztőkről, majd a lassan hadiösvénnyé váló közös utatokról (is) kérdeznék, Cs. T.!*

Csendes Toll: – Lévén, hogy a „versíróval” egy évben születünk, és pár nappal vagyok csak fiatalabb, hasonló élmények értek; talán még *Füst A Szemében* főnök (Cseh Tamás) előadói hatását emelném ki pluszban, és Bereményi Géza szövegeit, prózáit. Bolondok napján érkeztem le Föld Anyához, így születésemtől fogva kicsit fogékonyabb vagyok a viccelődésre, a humorra, mint a szomorú alanyi költőnek titulált Jász Attila... Titokban naplót kezdtem írni az általam viccesnek tartott mindennapi történésekről, vagy éppen arról, mi bosszantotta fel, vagy bántotta J. A.-t. Így születtek Cs. T. naplójegyzetei, amiből aztán jóval később a *Csendes Toll élete* összeállt. Sokáig nem akartam leleplezni magam, és kizárólag helyi, érdektelen újságokban közöltem a szösszeneteket, ahol biztos lehettem benne, hogy senki sem fogja irodalomként olvasni. Így kísérleteztem ki azt a sajátos műfajt, ami aztán annyira működőképpé vált, hogy a könyv megjelenése után sem

Tolnai Ottónál Palicson. Grencsó István fotója

tudtam abbahagyni, hiába is temettem el az első prózakötet végén magamat, Cseh Tamás temetése napján, mellé, Cs. T.-t. A dolgok nem így működnek. Csendes Tollként írtam tovább. Ahogy annak idején, tizenéve a Magyar Kultúra Napján hadiösvényre kényszerültem lépni, és ezzel le is lepleztem magam egy élőben megtartott előadással, ami a szellem, a kultúra fontosságáról és elsőbbségéről szólt a materiális világgal szemben. Éppen akkor nevezték ki Jász Attilát főszerkesztőnek, és éppen akkor vontak meg minden támogatást a laptól, így egyetlen út rajzolódott ki: a törzs megszervezése, a lap megmentése érdekében, indiánná kellett válnunk a játékon túl is. És mivel nemcsak játékról van szó, abbahagyni sem lehet, nemcsak a szerepekbe való beletanulás, belenövés, belemerevedés miatt, hanem azért sem, mert a helyzet túl sokat nem változott azóta sem. Nem stabilizálódott semmi, így az indián éberségre folyamatosan szükségünk van, és ez nem is baj. A főszerkesztő jó pár éve felkért, hogy együttesen, kifelé is deklarálva, irányítsuk a lapot, így két törzsfőnökkel működünk azóta. De ezt már te is tudod, a lap ezen történetének szerves részese vagy évek óta harcusként.

Még annyit Hobo, avagy Nagy Medve kapcsán, hogy közös élményünk volt a vele való apa-fiú viszony kialakítása, eleinte indi-

rekt módon, a műveken, zenéken, előadásokon keresztül, később, életünk egy meghatározó korszakában személyesen is. Szoros baráti viszonyt ápoltunk, rengeteget tanultam tőle és a zenekarától; messze azon túl, hogy egészen más nézőpontokat is megismerhettem, mint az enyéme, a lényeg közös volt, az alkotás, és annak mikéntje, irányainak kifürkészése. Kicsit eltávolodtunk egymástól, de nagyon fontos papafigura még mindig számomra, csak közben az egykori gyerek is felnőtt, úgy tűnik, mivel J. A.-nak is nagy gyerekei vannak már. És talán közben Nagy Medve se lett fiatalabb, és könnyebb eset se...

– *A fentebb emlegetett, eltéríthetetlen és eltávolíthatatlan szívbé fúródó golyó után milyen külső-belső sérülések érték, törések alakították emberi, költői és indián éned olykor egybelátható sorsvonalát? Hogyan köve(t)ed nyomon saját átváltozásaidat (melyeket újra és újra átírt korábbi verseid alakváltozatai is tükröznek), mindig az adott jelen időből tekintve vissza, vagy éppen mintegy előrefele emlékezeve?*

– A golyó még mindig ott van, megállt, nem mozdul, és az is lehet, hogy ez a golyó maga a költészet, ami szükségszerűen került oda, ahova kell, ahova való, ami nélkül nincs is igazi írás. Első lépésben persze fel kell ismerned a feladatodat, majd pedig neki kell állnod megvalósítani azokat; egyik szakasz sem könnyű, de a kivitelezés mindenképpen a hosszabbik, láthatatlan része a dolognak, ha elég alázatosan csinálod persze. A belső út óhatatlanul összefügg a külsővel, noha a felszín történései jobban látszódnak, ha valaki esetleg figyelne.

Újra és újra átírt műveim nem a folyamatot kísérik, csupán utólag mutatnak olyasmit, mintha időlenyomatok lennének, a pillanatnyi szellemi állapot rögzítései az állandó változások tükrében. Jó esetben tisztulásoké, tisztázásoké, egyszerűsítéseké, egyszerűsödésé. Amit az akkori jelenben megélek, az alapján. Így mindig a legutolsó változatot tekintem naivan véglegesnek. Amúgy tökéletesen egyetértek Paul Valéryvel, aki szerint egy verset sosem lehet befejezni, csupán abbahagyni. És éppen ez a paradox szépsége az egésznek, hogy ezt tudod, de ennek ellenére tökéletességre törekszel. Olyankor sokat segítenek az alteregók, eltávolodni, kívülről (is) látni a dolgaimat.

Úgy gondolom, nemcsak azoknak vannak alteregói, akik felvállalják, bevállják, valójában minden írásos szerepünk az, és nemcsak prózában, hanem versben, kritikában vagy tanulmányban is. És ez nagyon jól van így, ettől lehet izgalmas a játék kifelé,

hogy kiismerhetetlenek vagyunk, akárcsak az életben. Ahogy ennek gyönyörű irodalmi példája Hamvas Béla *Karneválja*, ami éppen erről (is) szól.

– *Láthatatlan feladatról beszélsz, öntudatlanul vagy épp nagyon is szándékoltan kerülve meg a „költői küldetéstudat” fogalomköreit. A látványosan kitárulkozó lírai alanyiség kifelé dolgozó, gyakran pózba merevedő gesztusairól valószínűleg rögtön le is hullana a lepel az általad kialakított, mindinkább szelídre hangolt versnyelvben.*

– Számomra a költészet egy út csupán, lehetett volna más is, de végül ez lett a *feladatom: láthatatlanul közvetítsek, ne magamat mutogassam költői pózokban, vagyis ne engem lássanak, hanem amit közvetítek. Amiről beszélek, az nyilván az önismeret útja is, csak megnehezítettem önmagam számára egy plusz kudarclehetőséggel, az ego játékaival, játszmáival, aki megpróbálja elterelni, elhitetni velem, hogy költő vagyok, és hogy ez fontos. De ez nincs így, semelyik. Ha ezen túl vagy, ezt leküzdötted, még nem tartasz sehó, csak nem fogod már a lelegején elbaltázni. Innen lehet kezdeni a munkát, magadon, a nyelvvel, írással és hallgatással – illetve jobb fordítva csinálni. A hallgatás alatt akár az olvasást is érthetem, de nem feltétlenül. És persze a magam részéről nem szándékosan *hangolom szelídre* a versnyelvet, ahogy írod, hanem ez része az ön-megismerési folyamatnak, hogy ilyen vagyok; nem egy Ady Endre vagy József Attila, de azt is tudom, hogy a szelídségben óriási erő van. Nem akarok mást mutatni, érdekesebb költő, vagy szövegeket író, üzenetet közvetítő emberi lény lenni, mint amilyen valójában vagyok. Imádom a látszólag unalmas, egyhangú életemet, és mivel abban hiszek, hogy annak van hitele, amikor az élet – most belső életre gondolok elsősorban – és a mű tökéletes fedésben vannak, a látszólagos semmisséggel, apró elmozdulásokkal írva össze. Előnyére vagy hátrányára (ezt olvasói szempontból mondom) rengeteget csupaszodott, egyszerűsödött a költészetem, de hát számomra ez is az út része volt, ha nem is a célja.*

Tipi (Parnasszus helyett) a Hegyen: angyalok és árnyékok

– *A Karnevál végeláthatatlanul egymásba forduló szerepköreit sem tévesztve szem elől kérdzem: hogy látod, melyik alteregódd lehet az, amelyik nemcsak magáról volt képes időben eltüntetni az álár-*

cot, hanem másokról is, akár az úgynevezett versvilágon kívül (téged is beleértve, persze)? Egy másik emblemikus Hamvas-kötetcímre, A láthatatlan történetre is utalva: mi fedhette (f)el magát előtted a maszkok mögött – s mindez a te láthatóságodat, avagy eltűnéseidet segítette elő?

– Magamnak kerestem a bajt, amikor a *Karnevált* és *Hamvast* megemlítettem! Elárulok egy titkot. A vers a legalkalmasabb eszköz, hogy a maszkodat levegyed. Te tudod, hogy ez a tétje, az olvasó vagy a kritikus meg azt mondja, ugyan, ez csak költészet! A versbeli alteregóim pedig mind egytől egyig rólam veszik le a maszkot, miközben mintha mégis álarcosdit játszanának. Hülyébbnél hülyébb neveken közlök szövegeket. Valójában pedig nagyon is egyszerű dolog ez. Az alteregók által leplezetlenül őszinte lehetek, már-már kínosan is az. De ez kamaraműfaj, duó, trió maximum... Hamvasé viszont nagyzenekar, a legmagasabb szintű szellemi töltettel.

– *Kevésbé körmönfontan közelítve a költői szerephez mint olyanhoz: mikor szembesültél azzal a legkevésbé belsőnek tetsző – arcmásokon túli, leginkább rilkei – angyallal, akinek tekintete – az életed valamilyen „holtidejében”, fordulópontján, esetleg válságos időszakában – épphogy elviselhető szépséggel/iszonyattal töltött el?*

– Ahogy már szó volt róla, a költői szerepet igyekeztem mindig is a megfelelő távolságban tartani magamtól, amihez anno az alteregók remek maszkokat biztosítottak. Rilkét nagyon szeretem, de ez az egy dolog mindig zavart benne, hogy *iszonyúnak* látja az angyalokat. Talán a büntudata miatt, vagy valamit félreértett velük kapcsolatban. Én éppen hogy nem tartom *iszonyúnak*, félelmetesnek, félni valónak őket; nemhogy nem büntetnek meg, hanem folyton segítenek, mindent megbocsátanak, szelídek, gyönyörűek, maszknélküliek és meztelenek. Ezért sem lehet álarcként használni őket. Mindig is velem voltak, vagy láthatatlanul, vagy látható, testet öltött módon, kutyaként, társként vagy gyerekként, de talán legintenzívebben az egyedüllétben, a Hegyen töltött évek alatt éreztem meg a közelségüket. Amúgy egyre inkább nem tudok másképpen dolgozni: lassan, nyugalomban, kissé süketen a néma szárnyshogásban, ők meg csak duruzsolják, suttogják a fülemben a kész verseket; egy korábbi élet borulása után, segítséget kapva a költészet angyalaitól, általuk azt a világot teremtve meg, amire mindig is vágytam. Hogy ez a képzelet vagy a valóság, élet vagy

irodalom, mindegy, ez már a saját világom. (Csendes Toll azt állítja, hogy egy indián éppúgy tollas lény, miként kedvenceink, az angyalok. Vagy fordítva, teszem hozzá.)

– „Egy napon eldöntött / *tem s odahagytam a testemet / Lelkemig meztelenedtem át / hogy már Isten se tudja követ // ni nyomomat Hiába birtok / on belül itt is otthontalan / ul Az ember megszokja a mag / ányt Különösen ha indián / és soha nem voltak társai / csak a halottak között...*” – ezzel a Zalán Tibor- (avagy „Zúrös Toll”) idézettel – a neked/nektek ajánlott Magánrezervátum című versből – valamiképpen visszarápíthatjuk képzeletben azt a bizonyos szívbé fúródott golyót abba az ismeretlen markolatú Colt-ba... Mintha a te indiánlétedben – a magánszféra hegybéli tipijében, valamint az Új Forrás törzs nyitott rezervátumában – a tomahawk és a békepipa egyforma (és szemmel láthatóan nyugalmas!) közelségben lenne (hozzád); s a fentebbi nyomolvasásunk is mintha rácsáfolna arra, hogy magányos ösvényen, kizárólag holtra vált lelkek közt alakítottad volna ki saját világod... Nagyon is élő, társakkal övezett magán(y)területnek tűnik az a mezsgye, ahol (t)örvényszerűen leltél otthonra. Milyen most a kilátás innen? Illetve mennyi mindebben a be-, a rá-, esetleg az átlátás...?

– Tibor, Zúrös Toll testvérünk magáról ír alapvetően, mégis hozzám, hozzánk beszél, és tudom is a konkrét apropóját a versnek, aminek ettől lesz tétje. A magány rendben van, részemről is, szükséges feltétel az íráshoz. A saját ösvényemen egyedül megyek. Az írás baromi magányos dolog. De a golyót nehéz visszafordítani. Az már, ahogy mondtam, a szívben marad. Ahogy a tipi is a hegyen van, és marad. Onnan remek *rálátásom* van a dolgokra, melyek előbb-utóbb a *belátást* is meghozzák. És elég sokat vagyok egyedül, a mindennapok kilencvenvalahány százalékában, ami óhatatlanul elősegíti az *átlátást* a révész birodalmán túlra. Igyekszem termékeny módon használni a magányomat, elgondolkozni, meditálni a dolgokon, átlátni az adott helyzeteket. A hegyi lét, élet segít megfelelő távolságban tartani a világot, így emberi lényünk törékeny belső egyensúlyát könnyebb megtartani, megőrizni. Kilépek a kertkapun és már a természetben vagyok, tíz perc alatt már az erdőben. Napi kétszer legalább sétálunk, ez jól tisztára mos munka után és előtt. De a legjobb hosszasan ülni a kertben egy kávé, egy pohár bor vagy egy asztallapra fordított kötet fölött. Átintegezni olykor a másik birodalomba, üzenetet küldeni – mostanában egyre nagyobb számban – távozó barátainkkal az ott lévőknek, aztán visszatérni a saját feladatomhoz, feladatunkhoz. A

Hobóval egy közös fellépés után. Szamódy Zsolt fotója

járvány időszaka erre nagyon alkalmas volt. És valójában a Gerecse-hegyen kialakult szentháromság-közösségünk erősödött meg nagyon. Csendes Toll, Árnyék kutya és jómagam.

Csendes Toll: – A tomahawknak a békepipa mellett van a legjobb helye. Nem kell elásni, maradjon csak elől, nyugodtan, békében, de készenlétben. A legideálisabb persze az, ha maga a tomahawk egyben a békepipa is, ahogy Füst A Szemében főnöké. A közösségi lét nagyon fontos, akár virtuálisan, akár valóságosan, mivel az írás csak az egyik oldala az alkotásnak, jó, ha van be- és elfogadó közege. Közös gondolkodás, alkotó szintű munka, egy szerkesztőség. Egyedül nem lehet harcolni, se indiánként, se sápadtarcúként. Az Új Forrás törzsre pedig nagyon büszkék vagyunk, az életművünk része, egyik oszlopa.

Hegy életünk tehát erős alapokon nyugszik, olykor pedig már majdnem olyan messzire látok innen, mint gyerekkoromban a cseresznyefa tetejéről...

JÁSZ ATTILA

Szertartáspróbák

Andrej Muzsnaynak

i/ egy nap

Egy nap, amikor éppen 1709-et írunk,
a portugál király tekintetétől kísérvé
váratlanul levegőbe emelkedik
a jezsuita tudós, Bartolomeu Gusmáo
által megálmodott gép,

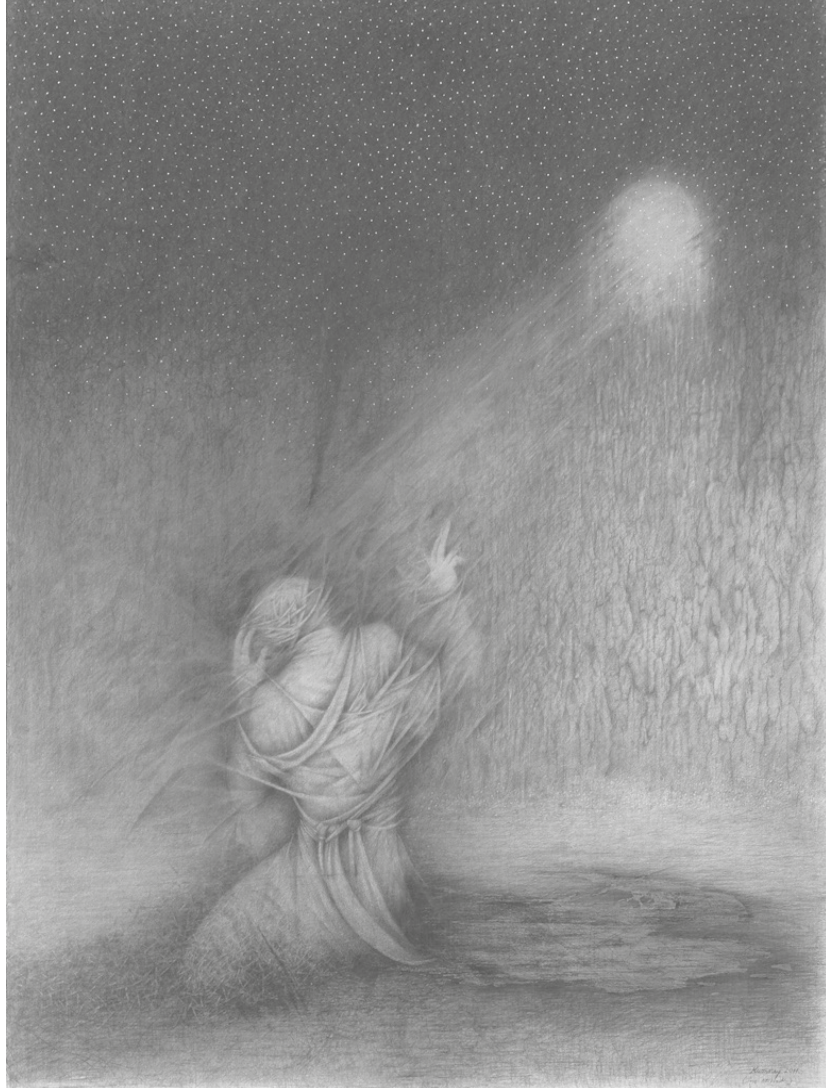
óriási lebegő gömbként, akár egy most
született égitest, ahogy alákap az éppen
felszálló meleg légáramlat, megemeli,
és kiszámíthatatlan irányba sodorja,
későbbi legendák felé,

ahol elég magas lesz a mélykék, hogy
az elkövetkező néhány évszázad után
valósággá válhasson a vágy, hogy egyik
helyről a másikra levegőben juthassunk
majd el,

Gusmáo kísérletéből kiderül, a lehetőség
tényleg benne volt abban a tekintetben,
amely előtt a palota kertjében három méterre
emelkedik az álomgép, majd vissza-
zuhan,

hogy évtizedek múlva utasokkal kosarában
újra emelkedjen, immár egyre magasabbra,
újabb és újabb próbarepülések közben
egyre tökéletesebben váljon szabaddá
a fizikai és azon túli határokon

– mesze-messze –
átlépve.

ii/ léghajós angyal

Ha nagyon akar az ember, tényleg tud repülni,
 ha nagyon akar, akár nézheti a világot
 felülről,

folyókat, mezőket, a dombtetőn templomot,
 napfény széttört tükörszilánkjait a vízen,
 hangyaembereket levéltutajon,

sajnos nem ez a természetes állapota,
 ezért lezuhan folyton, és ebben semmi
 szimbolikus utalás nincs,

léghajós angyal akartál lenni mindig
 úgyis.

FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ

Szinte észrevétlen

Amikor először olvastam Jász Attila *szinte észrevétlen* című versét, azonnal egy réges-régi múzeumi élményem jutott eszembe. Megkerestem a naplómban az akkori feljegyzésemet, és meglepett, hogy egy műalkotás kapcsán mindkettőnkben fölmerült egy hasonló gondolat. A görög szobrot megpillantva Attila arról írt, hogy a szobrász a szoborportré orrát, mivel annak szépségét elviselhetetlennek érezte, egy kalapáccsal beverte. Én egy másik, az ibériai félszigeten az 5-6. században készült szoborportré kapcsán pedig azt írtam: „Elképzelhetetlennek tartom, hogy szignálva legyen ez a szobor. És ha valaki mégis kiderítené alkotója nevét, akkor nem sokban különbözne attól, mintha kalapáccsal kezdené szétverni.”

Évtizedek választják el a verset és az én akkori bejegyzésemet. Hadd tegyem őket egymás mellé, ezzel is érzékeltetve a kettőnk közötti szellemi rokonságot.

Jász Attila: szinte észrevétlen

*Egy nap, amikor az ismeretlen görög szobrász
a női portré elkészültével annak sugárzó,
már-már isteni szépségét elviselni nem tudta,
az orrát kalapáccsal beverte, amitől a szoborfej
életszerűvé, még gyönyörűbbé vált, és a szája
sarkában játszadozó, addig szinte észrevétlen
archaikus mosoly felerősödött, szinte észrevétlen.*

(1995. április 6. csütörtök, Madrid, Museo Arqueológico)

Dama de Elche, 5-6. század. A szobor mögött paraván. Amennyire lehetséges, a szobor mögé megyek, hogy a (nem létező) válla fölött nézzem, majdnem hátulról. A fejdísz teteje hegyes csúcsban végződik; a fület egy agyoncizellált, malomkerékre is emlékeztető korong fedi. Ahogyan lassan előrelépek, továbbra is a korongot

Taljáándörög. Berényi Zsuzsa fotója

látom, amely a mögötte-fölötte lévő kúppal együtt egy gyönyörű, geometrikusan szabályos plasztikát képez. Még jobban előrelépek, s ekkor a korong alatt-előtt elővillan az áll és a gyönyörű ajak. Azután szemből nézem az arcot. Amikor továbblépek a másik oldalára, s lassan hátrafelé megyek, újra kezd eltűnni az arc, az organikus szépség, és lassan megint a geometrikus tökély veszi át a helyét, amely azonban az eleven archoz képest kissé fenyegető jelleget is kap. Olyan az egész, mint amikor a Hold fogyni, majd nőni kezd. Azzal a különbséggel, hogy itt, amikor az absztrakció csökken, akkor az organikus és figuratív jelleg növekszik, és fordítva. A szobor körül járkálva a kultúra pulzáló ide-oda mozgását is figyelem, két nagy lehetőségét a megformálásnak, mindegyiket a maga legmagasabb szintjén. Az absztrakció és a beleézés ket-tössége ez, mondaná Worringer; a létezésbe való belefeledkezés és a tőle való rettegés váltakozása, amely ezúttal egyetlen szoborban nyilvánul meg. E szobor, most, hogy előtte állok, éppúgy hat időtlennek, mint abszolút jelen idejű, törékeny műnek, amely, ha elfordítom róla a pillantásom, talán elporlad, és semmivé lesz. Egy és ugyanazon pillanatban hat örökéletűnek, elpusztíthatatlannak és pillanatnyinak, átmenetinek, így-soha-többé-meg-nem-jelenőnek. Ennyire élő, egy hús-vér embernél is elevenebb szobrot csak egyet

láttam: a Nofretete-fejet a berlini egyiptomi gyűjteményben. Itt is az ajkak a legizgatóbbak: végtelenül erotikus kőajkak. Egyszerre fiús és nőies arc, s ettől furcsa módon megközelíthetetlen. Ha a nőt keresem benne, fiúvá válik, ha a fiút, nővé. E változékony-ság mégis lenyűgöző higgadtsággal, mély nyugalommal társul. E szobor nemcsak egy gyönyörű arcot mutat, hanem egy különleges pillanatnak is „emlékműve”. Szinte látni, hogy elkészítése során hogyan jött el az a pillanat, amikor a művész maga is háttérbe lépett. Többé már nem volt ura annak, amit csinált, a mű immár tőle függetlenül alakult, s formálódásához a művész legfeljebb kölcsönadta a kezét mint szerszámot, de a szellemét már nem. Nem volt rá szükség, mert egy emberfölötti, vagy nem emberre korlátozható szellem vette át az irányítást. Elképzelhetetlennek tartom, hogy szignálva legyen ez a szobor. És ha valaki mégis kiderítené alkotója nevét, akkor nem sokban különbözne attól, mintha kalapáccsal kezdené szétverni.

Egy embert látok, és mégis: sem a látható nőnek nincs köze egyetlen élő emberhez, sem azt nem tudom elhinni, hogy tényleg ember alkotta ezt a szobrot. Ez a nő valóban, a szó legszorosabb értelmében emberfölötti lény – egy isten. Nem ábrázolja az istent, hanem az itt, ebben a pillanatban, ahogyan nézem, kőbe öltözve életre kel. Lehet imádni, lehet elveszni a látványában és közben semmi egyéb-re nem gondolni, mint arra, hogy miért nem lehet megérinteni, megcsókolni, erőszakoskodni vele. Az emiatti csalódás, valamint látványának a bénító hatása: ez a vallás, az isten megszületésének egyszeri, kivételes pillanata. A mértéktelen érzéki hatás és a megfoghatatlanság miatti hiábavalóság érzésének az egyidejűsége – ez a vallás. Beteljesülés (kielégülés) és közben teljes elveszettség. Most, miközben nézem, és itt állok előtte, van isten; ha kimegyek, és elterelődnek a gondolataim, isten meg fog halni. Kihal belőlem.

GAÁL JÓZSEF

Szárnyas hangyák, szárnyas csigák és egyéb szárnycsapkodások

Utazás. Belső utak, de mindig ott a táj – és tájékok, völgyek, csúcsok, üregek, szigetek. A tó és annak mélye, a fa és korhadó ürege, a szárnyas hangyák helye. A távolságok közelségek, az elérhetetlen láthatatlanul bennünk lakozik. Telve méléző vággyal, elvágyódással, úgy, hogy ahol jelen vagyunk, az is adhatja a teljességet. A vágyódásnak ez adja a lényegét – a jelben jelen lenni, a jellé vált világban terjeszkedni, a szóképek hieroglifái átlendítenek a kimondhatatlanba. Körültapogatni azt a kifejezhetetlent, amit érzünk, ami a logikán túl váratlanul eláraszt. Mikrovilágunkban kiteljesedni, akár ritkulva kitágítani belsönket, de nem bekebelezve, hanem egybeolvadva a végtelenben feloldódni. Ha nincs a versnek metafizikája, akkor miért vers? Irracionális – mondja a racionalizmus örülete, pedig a szavak látszólagos céltalan sodródása a portánca keveredett levelek keringője. Jász Attila költészete ezért ihletett romantika, de minden patetikusság nélküli panteizmus. Empátián túl, a beleélésen túl csak azonosulással lehet mély kapcsolatot teremteni. A befogadás-esztétika, alkotó módon a másik újragondolása, egyben a viszony megteremtése, a másik lélekmozgásával való azonosulás. A visszahúzódnak nem bezárulás, a megteremtett intim szféra a közös belső. Csendes Toll lett Jász Attilából, ami valójában csak rezervátumlakóvá tette, mert az indiánlét függetlensége, belső rezervátuma a költészet csigaháza. A szárnyas csiga nem araszol, képes lebegni; elképzeltem a szárnyaló csigát, s csak csigaház nélkül egy pöre, puhatestű anyag-meztelencsigát vizionáltam. Az araszoló csiga lassúsága és a fantázialény lebegése, mert tudtam, hogy az igazi szárnyas csiga kagylóháza olyan, mint fodros nagyajakkal egy táguló vulva, a tengerfenéken sodródó lény. Daidalosz óvatos szárnyalása és Ika-

rosz felfelé törekvése egyre magasabbra, már a kezdetek is vágyak és kísértések. Ion Barbu medúzái is lebegő angyalok, s még lehet fantáziálni, mert a mítoszok bennünk születnek: állandó átmeneti áramlások, mint az álmok szilárdság nélkül. A medúzákat apró bűvárharangoknak képzeltem el, harang alakú optikák. A szemlélő költő lebegő optikai áramlással sodródó, áttetsző halszemoptikák, a medúza-költő az áramlásban lebeg. A földön csillogó nyákos, fényes csíkot húz. Angyali medúzák lebegését és a meztelen csiga póreségét, nyákos, nyirkos világa a szárnyas csiga egy újabb albatrosz-metafora, a költő maga. Talán az azonosulás ilyen foka miatt gondoltam erre. Bizony, már több mint negyed évszázada. Ahogyan Jász Attila csigaház spirálja is tágul, az ívek nem változnak, de meszes váz helyett áttetsző, puha, remegő burkot látok. A tatai tó életre szóló modulációi, szárnyalás fent, lebegés a mélyben, süllyedés, feloldódás ködben és vakító csillogásban. A csiga háza most a hermeneutika véget nem érő spirálja – mert a kötetek között behálósodik a sajátmitológia, ahogy a Saját Szicília, egy másik Szicília, amit magunkban tartva éltetünk, ha ott vagyunk – és bárhol vagyunk –, magunkból adunk. A kötet után már éreztem az utalások merítőhálóját, amit átiratok és áthallások szövedékéből teremt. Mindenki kifogja a maga repülőhalát. Indra hálója, ami a végtelen tükröződés káprázata, de ezt Attila tudta, és Csendes Toll már még inkább tudja. Gyermekeként már tudtuk, hogy a képzelet is valóság, és egész életünk is képzelgések folyama. „Akkor még indiánok voltunk mindannyian” – ezzel az ajánlással kaptam Jász Attila – Csendes Toll *Böleánytakaró* című kötetét, de emlékszem, az előtte kapott *Belső angyal* című kötetének *Aranykori töredéke* úgy zárul: „indiánok vagyunk mind odabenn.”

YASHIRO ATIKO

árnyékok emléke

#

harkály kopogtat
fagyott diófavérgen
éhesen marad

#

egyetlen levél
kapaszkodik az égbe
február vége

#

a havas ágon
varjú ázik feketén
a kontraszt miatt

#

feketerigó
ugrál a sáros hóban
közel a tavasz

JÁSZ ATTILA fordításai

GYÖRFFY ÁKOS

Érthetetlen jeleket hagyok a homokon

Jász Attila *Szárnyas csiga* című kötetéről

Jász Attila költészetét régóta figyelem. Jó néhány könyvét ismerem, itt vannak a polcon, s közülük némelyikben ott virítanak a szerző dedikációi is. Ez a költészet a kezdetektől karakteres, mással össze nem téveszthető hangon szólal meg. Száz közül is megismerem Jász Attila verseit, és ez azért már valami. Elég kevés olyan költőt tudnék megnevezni, akinek igazán markáns, senki mással össze nem téveszthető hangja van. De ez még csak hagyján. Sokkal fontosabb ugyanis, hogy miről is beszél ez a költő. Az elejétől ugyanazt mondja, zárhatnánk rövidre a kérdést. És tényleg ugyanazt mondja. Bár azt, hogy mi ez az ugyanaz, nehéz lenne pontosan körülírni. Mindenekelőtt van bennem egy lenyomat Jász Attila költészetéről, egy alaphang, ami csak az övé, senki másé. Ez az alaphang talán inkább mégis egy kép, mint hang. Egy olyan kép, amelyen egyszerre sok minden látható, az egész mégsem tűnik kaotikusnak. Ezen a képen látni a tengert, az Adriát gömbölyűre csiszolt kavicsaival, látni madarakat, indián sátrakat bükkfák között, egy tó nyugodt tükrét, nők elmosódó arcát, kutyákat, egy pohár bort a kert asztalon. Mindez egyszerre van jelen a képen, egymásra csúsztatva, mégis tiszta körvonalakkal. Ennek a költészetnek ez a lenyomata bennem, ez a sűrűn rétegzett, mégis éteri kép.

Jász Attila *Szárnyas csiga* című kötetének már a címlapja is ezt a fentebb körvonalazott képet erősíti. Vízpart, hullámok, a homokon faágak hevernek. Ismerős kép. Ha ránézek, elég sok képet hív elő bennem a látvány. Ezen a képen keresztül léphet be az olvasó ennek a könyvnek a terébe, amely tér most mintha egy kissé mégis változott volna a korábbihoz képest. Az alaptónus mintha kicsit sötétebb lenne, a tételek mintha kicsit súlyosabbak lennének a

Hegedűs Gyöngyi fotója

korábbiaknál. A versekből kiolvasható személyes élettörténet csak megerősíti ezt a benyomásunkat. Itt egy olyan férfi beszél, aki elvesztett valamit. De ennek az elvesztésnek még sincs tragikus vagy elégikus felhangja, inkább arról van szó, hogy a versek elbeszélője azt a távolságot keresi, ahonnan majdhogynem személytelenül képes rálátni mindarra, amin az utóbbi években keresztülment. A lehetőség ott van a valóságban – olvassuk a *helyet cserél* című versben, és ezekben a versekben tényleg ennek a lehetőségnek a keresése a központi elem, megkeresni a valóságnak azt a pontját, ahonnan nézve egyszer csak minden világosan és tisztán láthatóvá válik. De hogy lehet elérni eddig a pontig, hogyan ragadható meg a lehetőség? Az alapállás, ahogy az a *ne tekintsd* című versben is olvasható: ne tulajdoníts túlzott jelentőséget magadnak. A versek tétje komoly. Aki itt beszél, életének alapvető problémájával birkózik. Ez a probléma végső soron nem személyes jellegű. Bárki, aki egy kicsit is komolyan veszi azt, hogy az élet mindenekelőtt szellemi feladat, eljut ide, erre a pontra. A *jég alatti szürke* című versben csak álom a jégpáncél fölötti illatokkal, színekkel teljes világ. Elérhetetlen. Amire ébredünk, a szürke, a néma, a hideg világ. De ennek ellenére tudunk arról, hogy van, hogy létezik egy másik, csak az utat nem találjuk hozzá.

Ezek a versek a kiút keresésének emlékezetes dokumentumai. Jász Attila versvilágában hangsúlyosan jelen van az, amit némi-képp leegyszerűsítve „keletinek” nevezhetünk. Az én visszavonása, a világot elfogultságok nélkül vizsgáló tekintet olyan szemléltre utal, amely feltételez valamit a látvány mögött, vágyik arra, hogy egyszer átléphessen a kép túlsó oldalára. Jász Attila metafizikus költő, mondhatnánk, amiről ír, az sosem egészen „itt” van, verseiben átjárhatóvá lesz a földi és az égi világ. Mint a *fészeklakó* című vers angyalian emberi lényé, aki repülő szerkezete segítségével viszi az imént meghalt öregember lelkét a Nap felé. A *párhuzamos sínek* ezzel zárul: sosem találkozunk önmagunkkal. Egész életünket úgy éljük le, hogy soha egyetlen pillanatra nem lebben fel a fátyol, ami mögött a valóságos lényünk rejtőzik. Amiből egyenesen következik, hogy végül is valaki más életét éljük egész életünkben. Csak ritka, kegyelmi pillanatokban tűnhet úgy, mintha képesek lennénk bepillantani a fátyol mögé.

A *Szárnyas csiga* a kortárs magyar költészet fontos darabja. Nagyon kevés mai magyar költő bír ilyen „metafizikai” érzékenységgel. Olyan érzékenység az övé, amely bizonyos pontokon talán Vasadi Péterével rokon, egészében véve azonban mégis társtalan, magában álló költészet ez. Ami egyáltalán nem baj, sőt. Jómagam azért is szeretem Jász Attila verseit, mert őt olvasva mindig az az érzésem, hogy olyan nagy baj mégsem lehet az irodalommal, ha vannak, akik ilyen irányból képesek közelíteni hozzá, akik még merészelik komolyan venni mindazt, amiről a világ manapság mintha megfélekedezett volna. Sosem lesz népszerű, ünnepelt líra az övé. Azon kevesek, akik viszont számontartják, komolyan is veszik ezt a költészetet.

És akkor még nem beszéltem a kötetet záró *névtelenül* című versről, aminél jobb verset az utóbbi években nem nagyon olvastam. Ez a végsőkig leegyszerűsített szöveg valójában inkább már ima, egy sokat megélt, sokat látott középkorú férfi fohásza az Istenhez: „egyedül és névtelenül halok majd meg, / mindig csak ezt tudjam, csak mindig tudjam ezt, / kérek, uram, csak addig, csak addig éljek.” Ehhez már végképp nincs mit hozzátenni. Itt sűrítve van mindaz, ami az emberi élet célja és feladata, és ami már jóval túlmutat az irodalom határain. Jász Attila könyve elkíséri az olvasót eddig a határig, de ott sem hagyja magára. Segít. Erre pedig csak kevesen képesek.

KELÉNYI BÉLA

Sem a semmi

5 háromsoros a fákról Ciovo szigetén

Jász Attilának

1.

nincsen ebben az ég alatti tájban semmi
ami megtartana bármit bármire is várna
áltatja magát a parttalan sodorban hiába

2.

mint egy őrült aki csak az alkalomra
vágyik hogy a semmi áttetsző vizébe
ugorva süllyedjen a pillanat fokáig

3.

körülfonja ágbogas hálóját a semmi
ha kioldja magát akkor azért ha nem
akkor pedig azért fog benne elveszni

4.

vihar lesz megint a forró levegőben
rejtett olaj sajtólódik a megroppanó
csendben fodrozódó semmi tovább

5.

nem mozdulhat semmi maradj rezzenetlen
várj addig míg összecsap körülötted az ég
a földdel hogy ne legyél itt sem amott sem

DUKAY BARNABÁS

..., ***hogy a vándor megérkezzen**

két egymással szemben lévő domboldal között keskeny völgy az út
a házhoz vezet
hat-hét lépés fölfelé, csaknem két méter szintkülönbség
kertkapuhoz ér a törekvő
karcsú, ess alakú ösvény földbe süllyesztett farönkökből
a házig és mögé, magasabbra, a gyümölcsfák, szőlők fejedelemségébe
lepkék, bogarak, madarak évszak és napszak szerint
árnyékok követnek, a sajátom és a Mester kutyája
bent kemence, földi, részben égi dolgok
lépcsőkön fel derékszögfordulás után az írás- és száműhely
könyvfalakat emelt a kőműves
és a Csend
a szelek, az „irgalmas szelek”, a fák, a szemlélődő fák s a meghajlás
az őslakó, kicsit indián, jobbára íróköltő, főszerkesztőkiadó
minden bajon túl-, a szőlőhegyen, -élve várja ...*

M
e
r
e
d
e
k

r
e
n
d

Jász A
t
t
i
l
á
n
a
k

M...

o,

az

égi

ösvény!

mikoront

átemelkedésbe

kezdett a rejtett fényerő is,

vitte a fölengedett testet elhagyó, lélekező

világosságot, magasabbra, távolabbra, nem szakítva a jelenlétkapuvál,

mutatva az örök, fátylak nélküli valóság önmagát látó, tiszta, fehér fényét, anyag s forma nélküli léttapasztalást.

dukay barnabás

JÁSZ ATTILA

Felhófoszlányok a hajnali fűben

(Részletek)

Finom levélrezgések az út mentén,
a fákon, pedig nem is fúj a szél, bár
többször megfogadtad, nem írsz többet
az indulás hajnaláról, mégis,

jó reggelt, nap, fényes ég,
nagyon közel érzed magad
valamihez,

talán most Melanie de Biasióhoz,
aki a hátsó ülésen hever, és énekel,
félálomban, míg Andrea nővér vezet,

a jó zene az, amit nem veszel észre
utazás közben, mégis pontosan
illusztrálja, amit az ablakon keresztül
látsz, érzel, végül ködpáraként ülhet
a tájra.

Más korszak, de a lány arca
nagyon hasonlít a festményen lévőre,
igaz, Piero della Francesca az anyjának
festette már félig vakon, Tarkovszkij
is az anyjára akart emlékezni
a filmmel,

az emlékezet angyalai tartják hát a függönyt,
piros ruhás zöld szárnyal és zokniban,
a másik zöld ruhában és piros zokniban,
piros szárnyakkal,

Mária kékje erőt és méltóságot sugall,
keze kidomborodó hasán, jelzi, hogy tudja,
itt az idő, a történet már elkezdődött
hónapok óta, mégis nyugalomra int,
álljunk csak meg egy pillanatra
e kép előtt.

(Monterchi)

Abban a szobában leszel rosszul
álmodban, ahova a kanadai szaxofonos,
John el akart vinni, mert közel lakik
az egykori filmforgatás helyszínéhez,

a seregélyek titokzatos alakzatokban
szállnak reggel a tiszta égbolton át,
kávészás közben jól megfigyelhetők,
de valahogy mindenben jelet látsz
mostanában, ahogy Tarkovszkij is
a pillanat polaroidképein, kezded
megérteni a filmjeit, mióta nem nézed
őket,

térdednek nyomódik egy kutyafej
az autóban, önarckép helyett
használhatnád is olykor,

rongyszőnyeg teszi otthonossá
a középkori apartman ridegszürke
padlóját, a kopásfoltok a filmekben
gyakori, ködbe burkolt fákat idézik
benned,

az ablak előtti széken egy angyal ül
háttal, nem fordul meg, nem látszik
az arca, mégis ismered, a szárnyai
levetve hevernek mellette a megkopott
parkettán,

bármelyikünk lehetne valójában,
ha tényleg elhinnénk, vannak angyalok,

és nem csak a művészek találták ki őket
egyházi megrendelésre,

abban a szállodai szobában lesz rosszul
Tarkovszkij, amelyik a film egyik fő
helyszíne lesz, angyali segítség
a gyógyíthatatlan depresszió ellen,
ami *nosztalgikus* hangulatot szül
majd a vásznon,

menekültek vagyunk mindannyian.
(*Bagno Vignoni*)

Pippo mester akkor már nem használ
állványzatot a kupola megépítéséhez,
és nem akarja megépíteni a sosem látott
gépezetet, melyről álmatlan éjszakáin
fantáziált,

legfőbb gondja az lesz, kinek is építi
valójában a firenzei dóm monumentális
kupoláját, mennyiben készül emberi
szem gyönyörködtetésére, mennyiben
felsőbb rendelésre, büszke lehessen
teremtményére, és mennyire a távol-
látó angyalok számára,

köztes megoldásként a két kupolahéj
közti szűk térbe lépcsőket is épít, fel
lehessen jutni, és ugyanazt látni,
amit csak az angyalok,

elképzeli, milyen lehet Teremtőként a világra
nézni, a gyönyörűségtől szédülés fogja el,
nem is megy föl a kupolába soha többet
Brunelleschi mester, miután megépítette
minden idők legnagyobb, állványzat nélkül
készített, híres kupoláját.

A csuklyás alak félrenéz, épp ezért rá kell figyelnünk, a kompozíció kedvéért Krisztus kezét emeli, tartaná, a másik nem látszik, Mária hátán nyugszik, talán biztatólag,

a keresztről levett, kővé vált test hiába van fókuszban, hiába szorítja háttérbe a másik Mária arcának kidolgozott szépsége az anyát és a törött kezű (amit maga a mester zúzott össze elégedetlensége miatti dühében) Megváltót,

mégis a csuklyás alak kapja a legtöbb figyelmet, még akkor is, ha nem tudjuk, hogy Nikodémusz szerepében saját magát ábrázolja Michelangelo, de azzal, hogy félrenéz, a csuklya félig beárnyékolja arcát, szemből nézve valóban ő lesz a legtitokzatosabb alakja a csoportnak.

A pókocskát keresed, aki állítólag a ládikában lakik, a költő csontjai fölött, amiket a múzeumban őriznek, mióta 1865-ben előkerült a Dantis Ossa feliratú láda,

amit egykor éjszaka, titokban rejtettek el barátai a költő halála után, mivel kortársai elégtételt akartak rajta venni szigorúsága vagy nagyképűsége miatt, szét akarták szórni hamvait, megtaposni, meggyalázni legalább holtában szellemét, a szellemet legalább,

és a ládikában 1865-ben találtak egy pókot is, olvasod a monográfiában, de a múzeumban se pókocská, se ládika nem található már, csupán Dante hálósobájának sötétebb

sarkában látszik lengedezni egy kopott,
használt pókhálóska.

Akkor már csak Fra Angelico letisztult
angyalképét kerested, azt hitted, csak ez
a kép segíthet leküzdeni a fáradságot,
amit más képek okoztak
a múzeumokban,

utolsó erőkkel még eljutottatok
a Szent Márk térig, a buszállomásig,
és a buszok tényleg csak körbe-körbe
jártak, de a kép, az *Angyali üdvözlés*
nem volt sehol,

a templomban kiderült, hogy mellette,
a régi rendházban található, de akkorra
már majdnem hat órája zárva volt,

elviselhetetlen szomorúság zuhant rád,
amit csak Gábriel nyugalmat sugalló
kéztartása tudott volna feloldani,
a buszok meg csak keringtek,
gyalog mentetek vissza a parkolóhoz,

azóta naponta látod a festményt
laptopod háttérképeként, mégis
vissza kell oda mennetek egyszer,
mondod a szerelmednek.

*(Firenze, Szent Márk tér,
Otto Horváthnak)*

(kudarc haiku)**aki azt hiszi**

megírható Assisi
nem tud semmit: si-si-si

A félelem tornyokat emel a toszkán
városok fölé a középkorban,
hogy a turisták majd megfizethessék
és megláthassák
az égi perspektívát
földi életeikből is.

(San Gimignano)

(duinói haiku)

kavics koppan hangtalanul
a szikláról az üvegszín tenger
szolidan foncsorozott tükrébe

PAPP MÁTÉ

Az idő szalamandrái

„Az Idő – állapot. Tűz, melyben az emberi lélek szalamandrája él.”
(Andrej Tarkovszkij)

A közelmúltban gyermekkorom egyik időtlenné mosódott, félre-
esőnek tűnő helyszíne felé tartva, egy éjszakai távolsági buszhoz
sietve bokáig érő pocsolókban gázoltam, mígnem a valószínűt-
len váratlansággal, szokatlan erővel alázóduló eső immáron be-
lülről kezdett ömleni, a nagyszülői lakás vízeres ablakain ke-
resztül – *mintegy megérkezettként* – szemlélt fákra és házfalakra.
Hogy ez a (talán csak e sorok eresztékein) lecsapolt emlékkép
miképpen szüremlik át az Andrej Tarkovszkij *Nosztalgia* című
filmjének zárójelenetében ugyancsak valószínűtlenül átlényegü-
lő, korábban másodmagammal bejárt (igen nehezen megközelít-
hető, a toszkán Valdimerse-síkságon elszigetelt) San Galgano-
apátság felidézett látványába? A nagyszülői ház ablakán csorgó
esőcseppek hogyan lazítják most fel – az időben-térben *arrébb*
fekvő – a tető nélküli középkori templom szikkadt talaját, feszítik
szét romos pilléreinek repedéseit, kibillentve azt a mozdulatlan-
nak tetsző (ár)teret, amit bensővé tett „távoli” s „közeli” emlékké-
peim takarnak? Vagyis amit a fentiekhez hasonló, óhatatlanul,
óvatlanul a képzeletbe ivódó, álomszerűen felmerülő, váratlanul
és szokatlanul összeillesztett, már-már egybelátott képsorok ve-
títenek elő – hol kiszáradt, hol apadó, hol medréből kilépő emlék-
folyamként...

„Az idő és az emlékezet egyazon érem két különböző, ugyan-
akkor egymásban feloldódó oldalát alkotják. Teljesen nyilvánvaló,
hogy az időn kívül nem létezik emlékezet. Az emlékezet pedig na-
gyon bonyolult fogalom, és valamennyi jellemzője felsorolásával
sem tudnánk meghatározni mindazokat az élményeket, melyek-
kel hat ránk. Az emlékezet – spirituális fogalom. Még abban az
esetben is, ha valaki, teszem azt, gyerekkori élményeiről mesél,
akkor is bizton állíthatjuk, olyan anyaghoz jutottunk, melynek

segítségével a legteljesebb benyomást kaphatjuk az illetőről.”¹ De mi van akkor, ha az *illető* élménydús gyerekkora helyett közelgő, külsőleg eseménytelen, a belső tereket viszont folyamatosan egybenyitó elmúlásáról beszél? Balassa Péter esztéta *Halálnaplója* magától értetődő természetességgel villant fel olyan megsejtett összefüggéseket éppen Tarkovszkij halálhíre, illetve saját, megejtő esendőséggel rögzített/kizökkentett léthelyzete, az ő szavaival élve: „életének mítosza” között, amelyek egyfajta „megbomlott”, intuitív időszemléletet feltételeznek. „Honnan tudhatnám, hogy az ő halála nem beavatási halál-e, hogy nem átmenet-e, hogy nem megújuló átváltozás-e (...) Hogyan halunk meg, ha meghalunk? Meg lehet-e tenni *mindent*, hogy életben maradjunk, vagyis megtörténjék a sejtetem: az idő reverzibilis, de mindenesetre nem lineáris?”² Hogy életünk, elmúlásunk be(le)látásai miféle mitológéákat hívnak elő ama kollektív tudatalattiból, milyen világrendbeli mintázatokkal kerülnek átfedésbe, talán érzékenységünk függvénye. De mit jelent érzékelní és észlelní az időtlenített emlékezet örökkévalóságnak (pontosabban örökké tartó valóságának) mentális mezsgyéjén? A Tarkovszkij filmjeiben fellelhető, de sokszor beazonosíthatatlan rendeltetésű jelenségek (az esőzuhatagoktól a fedetlen romtemplomig) nem a felidézett vagy újránézett jelenetekben mutatkozhatnak meg, úgymond teljes valójukban; alighanem koncentrációképességünkhöz mérten – mindinkább fokozódó vagy lanyguló intenzitással – az objektíven innen, az úgynevezett realitásban folynak tovább a létezéssel.

„Az emlékeitől megfosztott ember az illuzórikus létezés fogságában találja magát, kizökkent az időből, nem képes megragadni a külvilághoz fűződő kapcsolatát, vagyis örületre ítéltetett.”³ Jász Attila *Mozdulatlan* munkacímű regényének (még nem közölt) részleteiben a „lírai létmód” alapadottságai és kitettsége fogalmazódnak meg a szerző egyszerre önazonos, valamint elkülönülő alakváltozataiban: a magányosan, kutyájával egy hegyen élő, a külvilág számára holtra váló, árnyékszerű lény, a saját kitalált világában bolyongó *elbeszél*t mintha áttűnésben volna a *Nosztalgia* szintén csak önmaga árnyékaként leírható költőjével.

1 Andrej Tarkovszkij: *A megörökített idő* (ford. Vári Erzsébet). Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 55–56. o.

2 Balassa Péter: *Halálnapló*. Palatinus, 2004. 17. o.

3 Andrej Tarkovszkij: *A megörökített idő* (ford. Vári Erzsébet). Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 55–56. o.

„MINDENT ELRONTOTT, AZÉRT TÖRTÉNHESETT ÍGY, vagy a térbeli, időbeli síkok között eltévedt valahogy, ezen gondolkozott, hogy történhetett vele mindez, hogy végül egyfajta purgatóriumba száműzte saját magát, nem mintha nem értett volna egyet a sorszerű büntetéssel, mert nagyon is megérdemelte, ezt tudta, gyönyörű lehetőségeket kapott...”

Addig a tudatküszöbig mintha mégsem jutna el, ahonnan már végérvényesen, emlékek nélkül kellene megtérnie az életbe. Ahová Borbély Szilárd posztumusz, *Idýllek* alcímű verseskötetének visszhangjai kísérhetnek el: „Nem emlékszem az emlékeimre (...) Úgy hajlok életem vize fölé, hogy / csak a felszínét látom: a pillanat változó tükrébe nézek / bele mindég. Az idő elfutó folyó, kacskaringós medrében / áramló víz, amely hol begyorsul, hol meglassul a partnál, / a körív belső felénél. (...) A túlpartról nézek a víz felett a pára, a köd / puha gézein át. Az Erdőháton, ahol kilenc kerek évig / laktunk, az elveszített időt beszívta a föld.”⁴ A Tarkovszkij-féle – nemcsak motívumszinten jelen lévő, hanem átlényegített aurával bíró – valóságalelemek mind az elveszett emlékek hordozói lehetnek, miközben két világ között önkéntesen ingázó (vagy oda száműzött) lélekvezetői – a sztalkertől kezdve a hermészi postásig, Ottóig – olyasféle azonosságtudattal rendelkeznek (az általuk hordozott küldetéssel kapcsolatban), melynek egy-egy film időtartamára vonatkozó részleges elsajátítása, magunkévá tétele is megannyi tudathasadással, legalábbis részleges önégetéssel érhet fel. Tarkovszkij (esővel is) olthatatlan tűzének táplálói maguk az akár *élőlényekként* is érzékelhető, az alkotói-befogadói auravesztést folyamatos átváltozásukkal megelőző, mágikus hatású meditatív montázsok lesznek. Ha pedig a *Stalker* című film – a szó legszorosabb értelmében – maga lehet a Zóna, a *Solaris* maga az oceanisztikus bolygó, az *Andrej Rubljov* maga a megkondított harang, akkor a filmvászon innesső oldalán is újra és újra kiönthető az az emberforma, amely (Buddha *Tűzbeszédéhez* hűen) akár elfordulva az evilági jelenségektől, avagy a kiüresedett humán kondícióktól is önmagára eszmélhet. Tudjuk, sosem maradéktalanul: e mozgóképek átváltoz(tat)ásai ugyanis nem mással elegyednek össze, mint az *azonosuló* sajátos (pszichikai, fizikai, intellektuális, személyközi) metamorfózisaival, vagy éppen kiköckenthetetlen mozdulatlanságával, változ(tathat)atlanságával... Amíg a nosz-

4 Borbély Szilárd: *Ekhó a verandán*, In: Uő: *Bukolikatájban*. Jelenkor Kiadó, 2022, Budapest. 61. o.

Szent Meredek Rend, Taljándörög. Berényi Zsuzsa fotója

talgikus romok fölött ki nem nyílik az ég, a rubljovi szétroncsolt templom boltívei között hullani nem kezd a hó, ameddig az *Áldozathozatal* felgyújtott családi házából végül meg nem menekül a gyermek: „»Ne félj a büntetéstől!«? Nem, attól nem; tényleg nem, ha mondom. »Én tettem, ne féljete!« – mondja Alekszander lelken-dezve, égő háza előtt a családját *üdvözölve*.”⁵

Mik lennének azok a – Jász Attila szavaival – *gyönyörű lehetőségek*, amelyeket e filmek szelíd ítélete kínál? S mik azok a (t)

5 Balassa Péter: *Halálnapló*. Palatinus, 2004. 17. o.

örvénytörések, amelyek a felkínált, ám korántsem kitaposott utakat egymásba futtatják? Sejtelmünk lehet róla, hogy az áldás itt átokká válik, amennyiben nincs merszünk élni vele; hiszen (Eckhart mester szellemében) az *angyal és a démon ugyanarra törekszik* a tarkovszkiji téridőben. A saját személyiségünkben való kiszakadás pedig kétségkívül csak az átlényegülés első fokozata. Valamifajta áldozatkésztségre mindig szükségünk van (olykor még a reménytelenség is „elég”) ahhoz, hogy egyáltalán betehessük a lábunkat a fentebb körülírt átváltoztatott valóságunk önműködő szférájába: a Zónába – ami nem pusztán a sztalker világot foglalja magában. Azt az emlékfolyamot is betereli – olykor szülőcsatornához hasonlító – járataiba, melyben többek közt a *Stalker* három szereplője (a fizikus, a költő, valamint a révész) is araszolni próbál. Itt: minden út visszafelé vezet előre; egyedül az örvénylő ösvények jelenthetnek érvényes csapásirányokat. A Zóna (emlékeink árterületeként, megrögzöttségeink, tévelygéseink terepeként) úgy működik, ahogyan, amiképp működtetjük. A sztalker számára ez az illat nélküli virágokkal tarkított mezsgye maga az éden – ami folyamatosan végzi a kiűzetést. („Ha nem lettünk volna kiharcolva a Paradicsomból, akkor annak kellett volna elpusztulnia” – írja Kafka valamelyik naplójegyzetében.) Profán purgatóriumainkban persze minduntalan ördögi köreinkben forgunk, kiszolgáltatottan, végső soron szolgálóan; ezen a „megszentelt” földön azonban mi magunk válunk azokká a mentálmanipulátorokká, akik *odakint* az elménk falára vetítették rémképeiket. Ám – ideiglenesen odahagyva árnyékvilágunkat – a magunk urai is lehetünk; egészen addig a holtpontra, ahol a külső (anyagi, individuális) valóság képlekeny projekciója helyett – a *Stalker*, csak a *mi* szemünk láttára, fekete-fehérből színesbe váltó jeleneténél történő dimenzióváltása után – az *erősebb lét* territóriumában ki nem nyilatkoztatja magát valami nem emberi. Ami mégiscsak mindennél nagyobb vigaszt nyújthat az emberségét e pusztító energiamezőbe bocsájtó elvesztett lelkeknek. Miközben a Zóna – a legbelső kívánságokat teljesítő *Szobával* együtt – is megsemmisíthetővé válik (bár a korábbiakban ide rendelt katonai egységek roncsai arról tanúskodnak, hogy bármilyen likvidáló szándék halálra van ítélve, és a tudós rejtegetett, majd önkezével hatástalanított bombája sem válhat fegyverré az ide merészkedők kezében.)

Egyesek szerint Tarkovszkij korai halálához (aki a *Stalker* rendezése közben szívrohamot kapott) a forgatás helyszínénél szolgáló észtországi, a Jägala folyóra épült erőmű „fertőző” környezete is hozzájárult. („A hangmérnök, Vladimir Sarun szerint ez a hely-

szín erősen szennyező és veszélyes volt. Véleménye szerint Anatolij Szolonicin színész, a rendező asszisztenseként is dolgozó felesége, Larisza, és maga a rendező is az ottani vegyszennyezés miatt vesztette életét rákban néhány éven belül.”⁶) Egy atomrobbanás, meteorbecsapódás, földönkívüli behatolás vagy egyéb tudományos kísérletek hatására kialakuló Zóna (tév)képzetének, valamint referenciális valóságvonatkozásának rejtélye természetesen feloldhatatlan marad; lerombolhatatlansága – a szereplők hiperszenzitív sérülékenységgel együtt – azonban mintha bizonyosságként épülne be a néző (valószínűleg nagyon is képlékennyé váló) tudatába. A – talán a sztalker fertőzöttségének „köszönhetően” átörökített – különleges képességekkel született kislány, az utolsó jelenetben a Bibliát betűzgető Majmocska az egyetlen, aki képes a *külvilágban* is felülről az úgynevezett fizikai törvényeket – ő tekinthető tanúságtevőnek (nem pedig a film végére a kétségbeesés szélére sodródó lélekvezető). *Boldogtalan erejű kép*: a járni képtelen kisgyermek a tekintetével kezdi mozgásba hozni az asztalon álló üres poharakat. Se vágya, se célja (nem járni kezd ugyanis e metafizikai mozzanat után), csak figyelme és hite van a *mozdulatlanban*... Mi állhat még végeláthatatlan hatalmában?

> Mind a Zónában születtünk, és mind bénák, mozgásunkban korlátozottak vagyunk, csak erről hajlamosak vagyunk elfelejteni. Még az elárasztott *legbelső szobából* is lehetnek emlékeink (egy beállítás erejéig a kamera – a befogadó tekintetével – a szoba belsejéből rögzíti az adott jelenet történéseit), a személyes szférán túlról, a vizenyős, drótokkal hálózott ipari szülőcsatornákon még innen. Talán az atomrobbanás vagy a meteorbecsapódás pillanatából... „A katasztrófa tovább követte a filmet: állítólag az első verzió nyersanyaga Ludmila Fejginova vágónál volt otthon. A vágó – és vele a nyersanyag is – egy lakástűz áldozata lett később.”⁷ ...szalamandrák bújnak elő, s járnak körbe szivárgó szobában, ahol kuporogsz. Bent olthatatlan tűz ég, az ablakon eső kopog. Úgy hajolsz életed vize fölé, hogy csak a mélységét látod... <

6 Forrás: *Trivia | Csapón kívül 41.: Stalker / Sztalker, 1979. filmtett.ro/cikk/a-zonan-innen-es-tul-sztalker-trivia*

7 Forrás: *Trivia | Csapón kívül 41.: Stalker / Sztalker, 1979. filmtett.ro/cikk/a-zonan-innen-es-tul-sztalker-trivia*

VASS NORBERT

Fényőrzés a Baj-hegyen

fennsíki születésnapgyakorlatok

Mint a délkelet törzsei – kiknek
William Bartram úr jegyezte föl
évkezdő szokásait –, fagyott tél-
éjszakák után, friss március-
hajnalon, öltö elöl is illatos,
új ruhát. Lépj házad elé, lélegezz
mélyeket. Homlokod árkaiban kó-
sza szél, ha kúszni kezd, és borzolja
szalmatincseid, álld szótlanul.
Kémeled a varjakat, olvasd égre
rótt, korom kalligráfiáikat.

Takarítsd ki aztán a birtokod, lelj
zömök ágylábak mögött álomhozó
négy fehér tollpíhét, henye angyalokét,
illeszd mindet két füled mögé. Íme,
a szárnyaid. Röppenj hokedlire,
portalanítsd szekrényed tetején a
porcelánt, a számtalan morzsaszemet,
amiket konyhádban összesöprögetsz,
éléskamrád magvait, aromás
zöldségeket, kötözött húsokat,
szárított fűszert, ízes gyümölcsöt
ablakpárkányodra teríts, vigyék
hangyák, rókák, csípjék madarak.

A régi szavakat pedig – kezd ezeken,
itt, ha végigérsz – hordd a bejárat elé,
olajozd záradat, igazíts fejdíszeden,
és padlizsánfejű gyufával gyújts a sá-
patag papírok alá. A fekete betűtálapokat,
kerítésedre akadt cafatokot, megpödört
ékezeteket, összeégett toldalékokat a
füstre bíz, hadd vigye, és tégy elszánt,

halk ígéretet, hogy a rád bízottak füst-
jelét ezután is venni fogod.

Végy nagy levegőt, ürítsd ki
a tüdőd, és ha minden szobád
patyolat, hagyd el hajlékodat,
veszítsd kicsit el magad, kövess
szertelen felhőcsapatokat, láb-
ujjhegyen járj, láss fűszálakban
csodát, levedlett kígyóbőrt keress,
és ha szikár, hegymagas örök-
zöld alatt csúszómászó száradt
hámrétegére akadsz, vidd haza,
a múlt év színeivel fessd tele,
pingálj rá bosszúságot, örömet,
napsugarat. Amint parázsra veted,
a felhős ég hasához kezd majd hason-
lítani, paradicsomra pirul kényelmesen.
Jól figyelj, így lesz kísértésjárta hely
helyett éden az otthonod.

Látod, máris este lett, öblítsd el
főzőedényedet, a pernyére önts
szivárványbuborékos mosogatóvizet,
és olts el magad körül minden tüzet.
Gyertyaláng se égjen nálad éjszaka,
cinkeének, őznesz, bagolyhuhogás
találjon hozzád haza, hangot ki ne adj,
törd le étvágyadat, aztán a pikkelyes,
hűlt hamut barkafád alá borítsd, csak
előbb kend be vele az arcodat. Dörzsölj
végül össze, mint ősz indiánmágusok,
göcsörtös, könnyű, hullt gallyakat, a
belőlük csiholt szikra apró csillagaiból
kirakhatod magadnak a Tejutat.

Te pedig, mint éjjeli levegő ért gyümölcsök
között, vagy hóban a nyomok, ütközet
reggelén a harcosok, immár tiszta vagy,
és kész továbbra is, hogy alkotássá
szervezd életed. Vájd kenudat, csorogj,
feledkezz fekete vinylek barázdáiba,

írj, kirándulj, kalandozz képek között,
kóstolj, összpontosíts, meditálj, láss
vendégeket, és míg az ötvenhatodik
kikelet elér a Baj-hegyen, őrizd a
fényt belül, a szívveréseid között.

VILLÁNYI LÁSZLÓ

Jász Attila kutyái

A kölyökmacskákat óvó
Árnyék árnyékában
Sanyi vigyázó tekintete
bölc s lassúsága
Charlie száguldása mögött
amikor elveszetten tévelyeg
fülébe súgja
hogyan talál haza
az Öreg-tó jegén
a maga valójában
szétcsúszott lábakkal
könyörgő szemekkel
a magatehetetlen Sanyi
odaaraszol hozzá barátom
fölemeli a megvénült testet
ölében hozza
azóta hozza
hozza
hozza.

KOMÁLOVICS ZOLTÁN

Válladon őr

februári tollcsere

Mintha egy kedvesnővér irgalma
őrizné a kertet, indián sóhajok
telepednek meg a februári dérben –
s védik a prэшázak angyalait.
Csak tavasszal találkoznak a hegyi
úton, amikor nehezek a tollak a szélben –
s a terepjárók sarat vernek a habitusra.
A nyár itt mindig vékony, virág
sem fér át rajta, s a kéz – mely
gyümölcsöt szakít – kérges lesz
az őszre tetteink súlya alatt.
Ám nem ez a végső pecsét
a világon. Van egy másik erő,
mely radíroz, s pörög nyomaték nélkül.
Törli a sorokat – s a romok helyére
teremtett betűket egyenként veti
a laposra simított földre –
s a világra feszített rugalmas
és sűrű szövédéket, mely – mint
a szenvedés – felemelhetetlen,
hálóként felgöngyölíti, s egyetlen
csomónak látva a kuszaságot,
örökségül magára veszi.
Akkor a madarak kirepülnek végre –
s odahagyva a fát és bokrot,
az utolsó égbolt mögött –
mint a hírnökök – felsorakoznak.
Egy mégis mindig itt marad neked –
tollas jószág –, hogy amikor
halottat visznek el egy házból,
s a másik partról a riadt lelkű
majoritás magához vonna a gyászban,

pihéit felborzolja – válladon órként –,
és mint kalitkából, tép ki
újra meg újra a rád testált sorokból.
Mert nem tetteink a végső pecsétek
a földön. – Amikor a nyomaték
nélküli forgás a nyarat elvékonyítja,
a gyúrött kéreg más mintát mutat.
Mintha egy kedvesnővér irgalma
őrizné a kertet, indián sóhajok
telepednek a hegyre – s védik
a présházak angyalait.

KRULIK ZOLTÁN

Az elérhetetlen felé

Jász Attila

Krulik Zoltán

♩ = 139-141

E

1 Az e-lér-he-tet-len fe-lé me-ne-külsz, a ha-tár-ta-la-non szóksz át s visz-sza a

2 lát-ha-tó a lát-ha-tat-lan szem köny-nyét köny-nye-dén föl-isz-sza Fine

3 már és még itt az-tán a még már csak ott hol-ott csak a ha-lott cél e-lér-he-tet-len

4 a-mit sze-ret-nél to-ló-dik a vég-te-len-be foly-ton csak ne ne-hogy

5 me-gint a vé-let-len-be foly-jon csak ne ne-hogy me gint a vé-let-len-be foly-jon az

6 i-dőt - len - be in - kább a - hol a sem - mi pók - fo - na - lán hin - tálsz

7 kö-lyök - ar - cú vén bölcs u-gyan-az ma-rad - tál a - ki vol - tál

8 már nem em-ber még nem an-gyal ap-ró rész-le-tek küz-de-nek a nagy-gyal

D.C. al Fine

Kíséret: E-re hangolt keretdob (frame drum) kíséret az ének ritmusában (unisono)

Copyright © Krulik Zoltán, Jász Attila 2022

JUHÁSZ ATTILA

Csigaháztűznéző – avagy utó-iratok az *Átiratok* könyvéhez

(i.)

„Sok költő kisebb-nagyobb időtávokkal megpróbálja ugyanazt a versét megírni. Nem, nem is így mondanám: ugyanannak az alapötletnek az ideális megvalósítását keresi az adott időszakban birtokában lévő eszközök segítségével. A hangütés gyakran különböző, de a vers egy-egy képe árulkodik arról, hogy a szöveg ugyanazt a problémát járja körbe [...] az egymástól eltérő időben született verseknek ugyanaz a köldöke. Vagyis ugyanabból a képből, gondolati magból indulnak ki [...] Hangsúlyoznom kell, hogy szerintem adott pillanatban minden szerző a saját versének lehető legjobb verzióját írja meg, de a szöveget egy-két vagy több év elteltével mégsem érzi kielégítőnek. Nekem is több ilyen vándorló, helyét kereső képem, motívumom van.”¹

Az idézett mondatok származhatnának akár Jász Attilától is, különösképpen arra való tekintettel, hogy átirat-verseinek poétikájáról őt is kérdezték már, valamint hogy ebben az elemzésben az ő átiratairól, átiratainak könyvéről lesz szó, azonban a jelenység, illetve a kérdéskör tőle és költészetétől független jelentőségét is szerettem volna jelezni azáltal, hogy itt és most az akadémikussá választott nemzedéktárs, Tóth Krisztina székfoglalójának vonatkozó részletét aktualizálom.

A költőtárs hivatkozása természetesen nem csupán kortárs tendenciára értendő. Szinte legendásnak számít például Csokonai esete, aki hatszor is tett lírai kísérletet az *estve* sajátos hangulatának megragadására. Ha ilyen gyakoriságról Jász Attila esetében nem is beszélhetünk, az azért feltűnik a verses életmű egyik legkarakteresebb elemeként, hogy költészetének rendkívül erős szóképzleti-

metaforikus-tematikus koherenciája jelentős mértékben kulcsmotívumainak gyakori, önfelidéző-önfolytonos jelentésvilágú, mégis változatos és árnyalt felhasználásmódjából adódik. A *Szárnyas csiga* korpuszának több mint a fele esetében viszonylag könnyen felismerhető az átírási-újraírási szándék efféle motiváltsága, vagyis az arra való törekvés, hogy az aktuális mondandóhoz, illetve kötetkompozícióhoz a leginkább érvényes tartalmat és formát kaphassák meg az újra jelentkező, költönket folyamatosan vagy időszakosan foglalkoztató korábbi motívumok és közlendők. Hogy saját kézből származó hivatkozással is igazoljuk az imént körülírt motivációt, álljon itt egy önidéző részlet szerzőnk *Az ellenállás formái* című kötetéből: „Mondatról mondatra kibontani, megízlelgetni, elszopogatni, majd visszacsomagolni szépen a papírba, valami egészen mást, amit azért mégis érdemes lenne újra kibontani, és visszacsomagolni.” (37.)

Ebben az újra és újra aktualizálódó önfolytonosságban meghatározó jelenléte van költőnk mitologikus érdeklődésének, mely maga is szemlélhetővé teszi kontinuitás- és irányultságmodulációk szerves egymásra épülését.

(ii.)

„Jász Attila első verseskönyvében a görög mitológiára utaló metaforák kapnak hangsúlyos szerepet” – olvashatjuk a *Daidaloszi napló* (1992) hátsó borítójának felütés-mondatát, melyet érdemes párhuzamba állítani a *Xantusiana* (2007) szerkesztői fülszövegének kulcsmondatával: „A valóság és a mítosz találkozási lehetőségei, pontjai izgatják”, s ha az utóbb említett kötet az eddigi pálya felezőpontját jelenti, akkor a megjelenése után eltelt másfél évtized felezőpontján újra egy erősen mitikus érintettségű kiadványként kell gondolnunk a jelen vizsgálat centrumában álló verseskönyvre, mely azt követően, hogy effajta érintettségét már a címlapon is jelzi (vö. *Szárnyas csiga. Átíratok. Myth&Co – kiemelés tőlem, J. A.*), minden egyes szövegtételének címében konkrét utalást tesz az aktuális mitológiai vonatkozathatóságra.

Ha a megnevezett kötetek egy szubjektíven kijelölt pályaszakasz kezdő- és végpontjainak tekinthetők, akkor érdekes, hogy mindkettőben az Ovidius által közvetített görög mitologikus történetek és alakok kapják a főszerepet, de ezen túl Jász Attila mitológiai tájékozódási pontjai között felfedezhetjük a homéroszi-vergiliusi eposzok műveltséganyagát (*Miért Szicília*) csakúgy, mint az amerikai indián, a dajak, valamint a kínai hiedelemvilág lenyomatait

(*Xantusiana, Alvó szalmakutyák*) vagy a Csontváry-interpretációk transzcendens elemeit (*Naptemplom villanyfényben, Belső árnyék*), illetve az életműszerte felbukkanó rilkei, borgesi magánmitológiák motivikus és szemléleti hatását.

Költőnk leggyakrabban felbukkanó mitikus motívuma az angyal, amely az életmű minden pontján szerephez jut, azonban forrásfüggetlen entitásként azonosíthatjuk, vagyis annyira Jász Attila saját teremtménye, hogy biblikus előképétől is teljes mértékben elkülöníthető.

(iii.)

Vajon miféle cégre, társaságra utalhat a kötetcímben a vélhetően ironikus gesztusként alkalmazott „&Co” jelzés? A később megnevezendő, allegorikus funkciójukban is felismerhető mitológiai szereplőkön túl valószínűleg azokra az eleinte indirekt módon azonosítható, majd nagyrészt késleltetéssel azonosított személyiségekre, illetve életművekre kell itt gondolnunk, akik és amelyek egyéni érdeklődése és magánemberi-művészi kapcsolatrendszere révén meghatározóak Jász Attila ismeretkörében. Alkotómódszerének belső hagyományrendjében szintén állandó jegy mottók és ajánlások révén utalni filozofokra és művésztársakra, akik között többen újra és újra megidéződnek.

A szárnyas csiga szellemi alkotóköréhez oly sokan tartoznak, hogy ebben egyfajta szintetizáló törekvést is felfedezhetünk költőnk részéről. A „mezőny” itt visszatérő tagjai között találjuk Jorge Luis Borgest, Robert Bressont, Michael Krübert, Krajcsovics Évát, Molnár Pétert, Nádor Tibort, Sulyok Gabriellát és Villányi Lászlót. A névsor már eddig is szemlélteti, hogy Jász Attila széles körű rálátással bír a társművészetekre, s ezt tovább árnyalják azok nevei, akik a versek közlésfelületén nincsenek megnevezve, de a kötet tartalomjegyzékében megszólítottként szerepelnek, akiknek a költő adott művét ajánlja. A névsor és a megnevezettekhez kapcsolódó életművek is eklektikus összképet alkotnak, ami sajátos kontrasztot mutat Jász Attila költői világának – sokszínű – homogenitásával, erős koherenciájával. Mivel a kötet negyedik ciklusa Hermész mitológiai alakjához köti mondandóját, felmerülhet, hogy hermeneutikai szempontokon is elgondolkodjék az olvasó a kötetanyag optimális befogadási lehetőségei kapcsán, vagyis szerencsés esetben tájékozottsága közel lehet a szerző műveltségéhez, jó, ha járta a filmek világában (Bresson, Tarkovszkij), a képzőművészetben (Klimt, Segantini; Bátai Sándor, Fischer Balázs, Kele Róbert,

A homoródi rönkház teraszán Fehér Sólyommal. Medvéket Ölelő fotója

Kopócsy Judit, Molnár Péter, Muzsnay Ákos, Püspöky István), a zenében (Satie; Dresch Mihály, Dukay Barnabás, Szabados György, Triznya Péter, Vukán György) és persze az irodalomban (Li Taj-po, Murakami, Rilke; Acsai Roland, Győrffy Ákos, Karátson Endre, Kurdy-Fehér János).

(iv.)

Bizonyára nem egyszeri – bár valószínűleg nem is szó szerint ér-
tendő – alkalomra utal Jász Attila a *Szárnyas csiga* kiadását évti-
zeddel megelőző kötetében (*A szökés gyakorlása*), amikor egy versét
így indítja: „Egy ismeretlen című kiadóhoz küldtem el / új verses-
kötetem kéziratát. Várakozás és / izgulás közben folyton át- és to-
vábbírom. / Kihúszom, eldobom, megsemmisítem. // Szemetes kon-
ténerekben vájkálok könyvéig, / félig égett papírfecnikből próbálok
újra / rekonstruálni” (*Egy ismeretlen című kiadóhoz*). Nincs adat ar-
ról, hogy az „átiratok könyvének” kéziratát költőnk mikor adta le,
hogy a korpusz mikor vált minden elemében véglegessé, a kiadás
időpontjához közeli részpublikációkat, illetve azok több szempont-
ból is megragadható különbségeit szemlélve azonban akár azt is
feltételezhetjük, hogy az említett idézet itt jóslatként teljese-
dhetett

be. Filológiai szempontból komoly kihívásnak számít végigkövetni a kötetkoncepció elemeinek (verscímadás, ajánlás hozzárendelése, szövegformátum és -struktúra kialakítása, ciklusszervezés) megjelenését, azok variációinak tételes tetten érését a folyóirati közlésekben, s jelentős energiákat köthet le az is, hogy a korábbi kötetanyagokban feltárható, azonosítható legyen az átíródás előtti szövegformációk eredete, nyelvi-formai státusza.

Hogy mióta aspirált új szövegkörnyezetbe kerülésre a kötetanyag legkorábbi szarmazó pretextusa, nem tudható, de átírása révén évtizednél régebből is beépülhetett az orpheuszi kontextusban szerveződő egyik új versciklusba a *Szabadulási gyakorlat* című opus (Pannonhalmi Szemle, 2003/1.), illetve annak szövegmagja, immár *kényszernémaság* cím alatt. Köetközlések viszonylatát tekintve is évtizedes előzményekre mutat vissza az orpheuszi sorozat és az apollóni-marszűaszi ihletettséű ciklus néhány tétele (*a hiba szépsége; egy nap, amikor, jelek a homokon – vö. A hibát keresed; Egy nap tudom, Ablaknyitás a mellemen mint A szökés gyakorlása* című kötet versei 2004-ből), a legtöbb előzményszöveg pedig az *Alvó szalmakutyák* (2010) és a *Fékezés* (2006) című kötetekből származtatható elsödlelesen. Valószínű, hogy a *Szárnyas csiga* legfrissebb, átírásra-beszerkesztésre jelölt forrásszövegei az Új Forrás folyóirat 2013–2014. évi tematikus blokkjaihoz készült alkotások, melyek társművészetekhez kötöű kortárs alkotók ars poeticus megszólítását (Krajcsovics Éva), illetve emlékezetük (Vukán György, Szabados György) megidézését szolgálták, habár mitologikus ihletettséűk eredetileg másfajta, illetve még meghatározatlan szerkesztési pozíciót feltételez.²

(v.)

Textuális értelemben a leginkább kiteljesítő átírást indukáló szövegmag-elözmény egy Robert Bresson-mondat, amely eredetileg mottóként szerepelt a *Belső árnyék* című kötet Tarkovszkij-filmekre reflektáló ciklusánál (*Behunytt szemmel. Tarkovszkivágások*), a *szárnyas csigában* pedig fő motívumai köré egy tíz soros, hetvenszavas közlendö íródik, alanyivá hasonított közlésformában, vershelyzet-konkretizálással, tematikus továbbgondolással (*változtatlanul hullámzik. Orph&Eur*). Hasonló a helyzet a Nádor Tibor festménye által ihletett két szövegváltozat esetében is: az előzményvers (*Egy Nádor Tibor képre gondol – in: Isten bőre*) szövegének harmadához, azaz egy haiku nyelvi anyagához épül meg nyolcsoros, ötvenöt szónyi alakzattá a *kép sarka. Narc&Psych* című

opus. komolyabb mértékben, tartalmi-kontextuális vonatkozásban is újjáíródnak a *Fékezés* című kötet elejéről a daidaloszi ciklusba beillesztett szövegadaptációk (ld. ott: 13., 9., 10. oldal, illetve itt: 27., 28., 30. oldal), s az igazi újragondolás példáiként kezelhetők *A szökés gyakorlása* két forrásverse nyomán létrejött szövegutódok is (vö. *A hibát keresed, Elvettél három napot – a hiba szépsége. Orph&Eur, elszakadt fonál. Orph&Eur*), ami talán azzal lehet összefüggésben, hogy kronológiai szempontból ezek a forráskötetek vannak legnagyobb időtávban a *Szárnyas csigától*, vagyis egykori keletkezési körülményeik már jelentősebb mértékben veszíthettek felidézhetőségükből.

A minimális nyelvi-formai többlettel megalkotott átiratversek között a többség csak pár árnyalatgazdagító szóval bővül (csak a kezdő nyelvi formula szótöbbletét kapja és új tördelésformát, pl. *Addigszinte / Alvó szalmakutyák – szinte észrevétlen. Narc&Psych*, vagy ezen túl a szöveg rímeléséhez járul hozzá a minimális nyelvi többlet, pl. *istencsiga / Alvó szalmakutyák – SZÁRNYAS CSIGA. MYTH&PRAE*), ez viszont eredményezhet stiláris és szemléletbeli modulációt is (vö. *Nemakar / Alvó szalmakutyák – csak tenger. Daidal&Ikar*), főleg ha az érdemi eltérés a szövegzárlatra koncentrálódik (*A teljességről suttog / Fékezés – tökéletességről suttog. Daidal&Ikar; Fészekben / Isten bőre – a fészeklakó. Daidal&Ikar; Magamhoz öleltem / Alvó szalmakutyák – magamhoz öleltem. Herm&Co*).

Az átirás szinonimája lehet némely esetben a lecsupaszítás is, azaz van példa rá, hogy korpulens forrásszöveg szóanyagának redukálása kapcsán jut újszerű kontextushoz a szövegmaradvány mint új szövegtest (pl. *vissza az égbe / Alvó szalmakutyák – időben elengedett. Narc&Psych; Márésmég / Alvó szalmakutyák – már nem teljesen. Herm&Co*).

Különleges megoldásnak számít szövegtanilag, amikor költőnk egy, már a kötettervhez eredetiként megalkotott előzményszövegből két önálló opust is létrehoz a végleges ciklusépítkezési koncepciónak megfelelően (vö. *félszemű éj. Daid&Ikar*³ – helyet cserél. *Narc&Psych* és *talán mégiscsak. Daid&Ikar*), illetve az, hogy egy 2004-es forrásszöveg kontextuális modulációi (szócserek, az ajánlásban megszólított művésztárs, Dukay Barnabás és Szabados György nevének felcserélése) nyomán új szövegváltozat jön létre már a 2006-os kötet számára is, majd pedig annak nyomán a *Szárnyas csiga* első koncepciója, illetve végleges szerkezete számára (vö. *Egy nap tudom / A szökés gyakorlása – a test és a lélek picidalaiból / Fékezés – hajnali pára. Myth&Co / Új Forrás, 2013/5. – egy nap, amikor. Herm&Co*).

(vi.)

A pretextusok nyelvi készletének koncepció szerinti modulálásában egyetlen közös és következetes tendencia érvényesül: mindahány szövegtétel úgy válik egymondatos közleménnyé a *Szárnyas csiga* korpuszában, hogy egységes felütéssel, azonos háromszavas formulával kell kezdődniük, ami aztán a lineáris kohézió meglétének érdekében egyéb alkalmi, szóhasználati-grammatikai változtatást is indukál. Az ominózus szerkezeti egység („Egy nap, amikor”) aztán több mint a versek harmadában anaforikus szerkezettagoló-szerkezetépítő elemként mutatkozik újra, mintegy erősítő, pontosító utalásként az időbeliséggel kapcsolatos közlést tartalom árnyalására (legszembeütőbb példái: *a látvány mögé. Daidal&Ikar, féltékeny pillantás. Daidal&Ikar, behajtás. Herm&Co, egyszer majd. Apol&Marsy*).

Ennek a kezdő formulának az alkalmazására már a *Daidalosi naplóban* is találunk egyke példát (*Kitanítja hogyan kell szállnia*), azonban csak nagy ritkán fordul elő másutt, az érintett pretextusokban pedig mindössze két alkalommal érhetjük tetten (*Egy nap, tudom / A szökés gyakorlása; Magamhoz öleltem / Alvó szalmakutyák*).

(vii.)

Valószínű tehát, hogy ennek az egységes szövegkezdő formulának alkalmazását nem belső hagyomány ösztönözte. Vajon a formalitáson túl mi a funkciója konzekvens jelenlétének? A kérdés különösen akkor indokolt, ha az olvasó érzékeli, hogy a szószerkezet sehol sem jelöl konkrét időpontot, inkább lebegtető-projektáló jellege érvényesül, habár múltbeli hivatkozási értéke is van néhány esetben (még ritkábban tartamhatározói szerepet tölt be).

Ha az olvasó figyelmét nem kerüli el, hogy a 7. oldalon mottóként feltűnik egy vendégszöveg, akkor máris közelebb kerülhet a részben hangsúlyossá váló, másrészt hangsúlyosságát szándékosan el is használó formula szerepének megértéséhez. A Borges idézet arra utal, hogy az „egy nap” fogalma nem referenciális, hanem szintézis-fogalom, vagyis magába foglalja az idő teljességét, így a versbeszélő emlékezeti múltját és jelenét csakúgy, mint megragadhatatlan majd-idejét. Mindehhez a borges-i hivatkozáson („Az ember egy napja magába foglal / minden napot, az elképzelhetetlen / első naptól, mikor egy szörnyű Isten / számolt

minden halálokkal s napokkal, / ama másig, hol földi időnk / folyója forrásához tér pihenni, / az Örökhöz”) túl hozzáadódik a szövegek mitikus-archaikus értelmezéstartománya és keletkezésideje közti intervallumnak, illetve a pretextusok és a kötetanyag létrejöttének egybenyitottsága, perspektivikus tártsága is. (Az allegorikus egynap-idő képzetéhez hagyományos toposz értékkel társulnak a gyakran felbukkanó napszak- és évszak-szimbólumok is.)

Borges *James Joyce* című versét mint forrást Jász Attila per sze nem írja át, de annak ellenére, hogy lépteit most is az ő „lábnyomába illesztgeti” (vö. *Az ellenállás formái*, 54.; *A szökés gyakorlása*, 144.), némi manipulációt az „indukciós szöveggel” is elkövet: a belső borítón a szöveg képét roncsolt-elmosott formában teszi (némileg elrejtve is) szemlélhetővé, mintha az idő elmosódását, szétfolyását is modellezné a látvány metaforikája által, valamint a kötet mind az öt ciklusához hozzárendel stafétaszerűen egy-egy töredéket a versből, olyan módon, hogy a szemelvényrész első és utolsó szavait tipográfiaailag elhalványítva láncszerű folyamatjelleg, egymásba átszivárgást jelképez, mintha csak a napok, az „egy napok” egymásba átmenetét, kontinuitását képezné le.

(viii.)

A *Szárnyas csiga* szöveggészletének ciklikus elrendezésében a borgesi versrészletek kulcsszavai (egy nap – minden nap; szörnyű Isten számol halálokkal; forrásához tér pihenni; az Örök rám köszönt; itt az egész) is viszonyítási pontot jelentenek, de – a kötet alcímének utalása szerint – alapvetően mitológiai témakörökhöz kapcsolódik a tagolás logikája. Mindemellett egyéb tudatos gesztusok is felismerhetők a szerkezet kialakításában, melyekben szintén érzékelhető a misztikus jelleg.

Az első egyedi – tulajdonképpen rejtettnek is mondható – metódus a versanyag mennyiségi kiválasztásához kötődik: legyen 48 tétel a kötetben, amely a szerző 48. életévében jelenik meg. Ebben is felismerhető a szintézisteremtő szándék. A struktúrában a fókusz a középponti harmadik ciklusra kerül. E ponton két pályaképi előzményre is érdemes kitekintenünk: a figyelem tehát ekképpen elsődlegesen arra a tematikára összpontosul, amely a pályakezdés elsődleges érdeklődési irányát is kijelölte, továbbá a középpontos szimmetria szerinti, ciklusonként azonos számú szövegtételt tartalmazó szerkezetforma már ismerhető. Az ellenállás

Baji Szőlőhegy, buszforduló, Medvéket Ölelővel. Ismeretlen fotós

formái című kötetből (ott kilenc ciklus, egyenként tizenkét tétellel). A számmisztikus, illetve szám szerinti szövegmenyiségre alapozó struktúraképzés aztán továbbadódik az ötvenéves Jász Attila *el* című kötete számára is.

Precíz válogatást és elrendezést jelez a 48 szöveg ciklikus rendezése. A centrumban tíz vers tartozik a daidaloszi-ikaroszi inspirációjú egységhez, azt előzően és követően két-két verscsoport található kilenc-kilenc szöveggel, majd pedig – mintegy kötetkeretet alkotva – ciklusoktól független nyitó és záró kompozíció is szerepel a korpuszban. (Talán nem túlzott merészség itt arra gondolni, hogy ennek az elrendezésnek sajátos metafora értéke is lehet: a szabadságvágyó ember-korpusz a középpontban, aki kitárja épített vagy angyali szárnyait; vö. angyal-motívumok kötetszerte, Daidalosz, Ikarosz és Hermész érintettsége, esetleg a sirályoknak és a hattyúnak – Apollón szent állata – említése.)

A centrumra alapozott struktúraépítés, a borgesi viszonyítási pontok és a számmisztikus összefüggések mellett a kötetív megteremtésének logikája a mitikus témakörök allegorikus alapjelentésének életút- vagy pályakép-modellező folyamatszempléltetése kapcsán is felismerhető, az egyes ciklusokon belüli szövegsorrendiség azonban csak néhol mutat tervezett, láncszerű következetességet, szomszédságot.

(ix.)

A *Szárnyas csiga* szövegeinek átírtságához természetesen a mitológikus történetek, motívumok átírása, adaptációja, jelenre-vetítése is hozzájárul. „mindig újra elmesélődik a világ s benne az én” – mondja a *Miért Szicília* egyik prózaversében költőnk (ld. ott 82.), rámutatva arra, hogy a mítoszok örök forrást jelentenek a világról és az emberről elmondható történet- és karakterpárhuzamok számára minden időben, s ehhez társíthatjuk a legtöbb előzmény-verset adó kötet egy másik érvényes meglátását, mely szerint az előkép, a gondolat, az alkotás „csak árnyalódik az újrarájzolódások nyomán” (ld. *Alvó szalmakutyák*, 18.) – vagyis lényegének, sajátos elemeinek feltárási-értelmezési lehetőségei csak gyarapodhatnak ezáltal.

Toposzok és archetípusok, vándortémák sokasága származik időtlen időkből. Jász Attila tehát felhasználja a „ha visszatérsz a mítoszokhoz, visszatükröződhetsz” (*Miért Szicília*, 44.) bölcsességében rejlő motivációt: világképének megjelenítését, ars poeticus gondolatainak közvetítését, magánéleti történéseinek átgondolását a mitikus kontextusba applikálás, a szférák szintetizáló egybenyitása segíti, melynek talán legszebb, legközvetlenebb példája a *fészekrakó*. *Daid&Ikar* című opus. A személyes tartalmak, vonatkozások az allegorikusság szintjén távolított pozíciót jeleznek, még akkor is, ha a szövegek grammatikai alanya túlnyomórészt egyes szám első személyű, vagy önmegszólító nexusban van a beszélővel. Ehhez képest kifejezetten ritka, amikor szerepszerű mítoszi alanyiságot alkalmaz (pl. *mintha szertartás*. *Daid&Ikar*, a *fészekrakó*. *Daid&Ikar*), talán nem véletlenül éppen a centrális daidaloszi ciklusban.

Mielőtt a ciklusok és művek közelebbi szemléje révén a világok találkozásának, át- és egymásba íródásának sajátos jegyeit áttekintenénk, érdemes megjegyezni, hogy a mitikus alakokra való utalás latinizáló írásmódja ovidiusi előképekre utal (már a *Daidaloszi napló* is Ovidiusra hivatkozva értelmezi – értelmezi át – apa és fia történetét), aki maga is átváltozás-motivika alapján tárgyalja a történeteket, amellyel párhuzamba állítható a szöveganyaghoz kötődő átírás-átváltozás, valamint a versekből kiolvasható szerzői élettörténeti váltások-változások metaforikája is.

(x.)

A kötet nyitányaként megjelenő vers szimbolikusan is a nyitás, az egybenyitás példázata. Képi elemeivel egy térbe hozza a mítosz és a napi valós lét szféráját, a címben is említett mitikus lény

megjelenésével a premitologikus időtartományt nyitja egybe a teremtmény szemlélhetővé válásának, majd szemlélésének jelen idejével, valamint egy jelképbe sűríti az időérzékelés szubjektív ellentmondásosságát (vö. „van idő, ennyi látszik, / másszon vagy repüljön”).

A mitológia – így a görög–latin hitvilág is – sokféle hibrid lényt ismer, melyek származtathatósága földi és égi eredetre egyaránt visszavezethető – ezek közé tartozik a szárnyas csiga is, amely azonban Jász Attila átírt-újrarajzolt teremtménye. A szövegbe-lí utalás szerint e lény „a teremtő türelmének szimbóluma”, azaz egyrészt a premitikus idők múlt- és jelenalakító szerepét is játékba hozza az időbölcsélet kapcsán, másrészt utal arra, hogy az időben bármikor megteremtődhet valami rendkívüli, valami egyedi (vö. „ahogy az Úr alkotott valami szárnyas fényes, páncélos, ízelt bogarat”, Babits), s ezzel már a költői-teremtői fantázia alkotóerejének is nyitott terepet, lehetőséget ad, melynek megvalósulási terrénuma aztán a kötet további alkotásain keresztül válik szemlélhetővé.

A komoly és összetett jelképiség mellett a szárnyas csiga mint lény Jász Attila iróniájának is hordozója, hiszen szemlélhető akár a versben szintén ironizált mitikus figura, a rendhagyóan nagy talpú, túl antropomorf angyal parodisztikus párhuzamaként is. A szöveg pretextusa (ld. *istencsiga / Alvó szalmakutyák*) még homályosabb kontextusban említi mindkét lényt, aztán az eredeti szöveg nyelvi korpusza harmadával, finom iróniája pedig hársányabb gesztusokkal, utalásokkal bővül, így kaphat a csiga is szárnyat, így kerülhet sor arra, hogy a leíró jellegű forrásszöveg kiegészüljön önmegszólító alanyisággal, a beszélő szemléletmódjának bevonásával, melynek kontextuális következménye, hogy a megszólaló alkotói várakozása-rákészülése, teremtői szerepe is (nagyobb) hangsúlyt kap. (Az *istencsigáénál* markánsabb ironikus-önironikus szemlélet mutatkozik meg Jásznál a csiga motívum korábbi előfordulásai esetén: a csigaház az én, az alkotói én szemérmes-álszemérmes rejtőzködésének szimbóluma⁴, illetve szó szerint a csiklandós fantázia letéteményese egy másik műalkotásra való hivatkozással a Dávid-szobor meztelen testén felfelé araszoló meztelen csiga.⁵)

A *Szárnyas csiga* mint vers közvetve reflektál a borgesi „borítóvers” időtávlati látásmódjára, illetve jelképesen teret nyit tehát az alkotói időaspektus- és értelmezősík-egybenyitás teremtő megvalósítása számára a soron következő versek, versciklusok, mítosz- és szövegátírások terepén.

Egy pécsi kirándulás: Darvas Kristóf, Bereményi Géza, J. A., Deák Sándor.
Tar Erika fotója

(xi.)

Ahhoz képest, hogy a megidézett mitológiai alakok közül többen is (Orpheusz, Hermész, Apollón, Marszűiasz) közvetlen kapcsolatba hozhatók a szerzővel a költészeti érintettség révén, a kötet központi versei mégis a daidaloszi-ikaroszi tematikához kötődnek. Ezt részben indokolhatja a témakör pályakezdeti hangsúlya (vö. a ciklushoz rendelt borgeszi részlet kulcsinformációjával: „forrásához tér”) és későbbi felbukkanásai, vagyis a költő eleve meglévő többletfigyelme, másrészt pedig a személyes-magánéleti vonatkozások alapján egy elemi krízishelyzet megélése által indukált zuhanásállapot valós érzetére vetített misztikus párhuzam kézenfekvő felhasználhatósága, illetve a mitológiai történet elégikus-tragikus elemei iránti aktuális többletérzékenység.

A ciklus centrális pozíciója kapcsán már említett szövegtöbblet, vagyis hogy itt tíz vers szerepel, szintén rásegít a szövegcsoporthoz kiemelésére. Ha ez a plusz-vers maga a cikluszáró opus (*csak tenger. Daid&Ikar*), akkor annak frekvenciájához hozzátartozik kivételessége is, hiszen az egyetlen a kötetben, amely nem alkalmazza a szövegkezdő uniformizált formulát, s olyan

szempontból is központi alkotás, hogy ebben kulminálódik, tömörül a krízishelyzet okozta érzelmi válság, a rilkei (ld. az ajánlást: „egy duinói költőnek”) párhuzammal megjelenített magány, elégikus averzió:

*Szárnyashajóról nézni a halkan haladó partot,
ahogy isten szépen mindent lecsupaszított, alkot,
egy angyal meg a szikláról figyeli az embert,
behunyja szemét, nem akar mást látni, csak tengert.*

A zuhanás motívum most kiteljesedő érzelmi ambivalenciája, patetikus elégikussága értelemszerűen a szemlélődő Daidalosz nézőpontjából válik érzékelhetővé, s így még a madarak röpte is paradox képiséggel értelmeződik: „mintha szertartást végeznének, mozdulattalanul repülnek, / emelkedve zuhannak, akár az ikaroszképzlet” (*mintha szertartás*). A daidaloszi bölcselet a 16 évvel korábbi szerepvers szentenciáját („az indulás csak néhány szárnycsapás boldogsága” – *Miért Szicília*, 63.) itt új tétellel egészíti ki, amelynek persze ars poeticus vonatkozathatósága is fontos: „súlytalan szabadság nincs” (*kalitkából madár*). Utóbbi dialektikus ellenpontjaként elevenedik meg a misztikus szálat legenda-elágazással kiegészítő leonardói anekdota felemelő-euforikus emlékezete (*próbarepülés közben*), valamint egy ironizált lélekmentő őrangyal-történet (*a fészekrakó*). A próbagepezetet hajtó legendabeli szolga és a fészek (a menny) biztonsága felé pedálozó angyal „földhöz ragadtsága” jól illeszkedik ahhoz a választáshoz, hogy a kötet centrumában a mondabeli apa és fia által is képviselt ember kerüljön, ne pedig a származásukat tekintve is mitikus többi „ciklusmentoráló” alak. Így ironizáltsága mellett is nagyon emberinek tűnik a tengerfelszín fölött kapálózó, eltűnő lábak asszociatív emlékképe (*ki kell találnia*), amelyhez bizarr, de szándékosan inspirált képzettársításként kapcsolható a szerző fotójának látványa a ciklusindító szöveg előtti oldalon.

(xii.)

A magánéleti válság és veszteség története, hangulata az egész kötetanyagra kisugárzik, a belőle származó pesszimizmus, hiábavalóság-érzet adja a személyes világgépi és érzelmi háttér alaptonusát. A szerzői személyes történethez tematikusan elsősorban a Narc&Psych, illetve az Orph&Eur utalásokkal behívott mito-

lógiai párhuzamok kínálkoztak adaptálhatónak. Ugyanakkor az első ciklusban rögtön meg is történik a mítosz metamorfózisa, hiszen Ovidius meg sem említi Narküszoszt és Pszükhét, a görög mitológia pedig nem szövi egybe kettejük történetét⁶, így a karakterazonos momentum a versbeszélő és Narküszosz között a tükörképi, a valóság tükrözése-tükröződése iránti érdeklődésre koncentrálódik (illetőleg közvetve arra a kérdésre, kételyre, hogy megismerheti-e magát egyáltalán az én, mint ahogy azt a gyermek Narküszoszra vonatkozó jóslat is tematizálja), míg Pszükhé eredeti történetéből az kap hangsúlyt, hogy láthatja-e, ismerheti-e partnerét (eredetileg Erószot).

Narküszosz alakjához az énkép-tükörkép problematika kapcsán ontológiai szempontból kötődik a lét és nemlét (valóság és álom/fantázia) közti átmenetiség képzete, mely a *kép sarka* című opuszban kap tárgyias megjelenítést. A tükörképben, a másokban való leképeződés általi létezhetőség problematikáját pedig a két cikluszáró vers veti fel legélesebben, köztük a *jég alatti szürke* ráadásul inverz szemlélő pozícióból. Ars poeticus szempontból is lényegi kérdéseket feszeget az *időben elengedett* és a *szinte észrevétlen* című tétel, beszerkesztettségüket azonban talán az (alkotói) narcisztikussággal szembeni óvás szándéka (költőtársnak ajánlva!), illetve a narküszoszi tökélybe feledkezést ellenpontozó anekdotikus szépségrelativizáló, a mű életszerűségét preferáló esztétikai példázat adaptálhatósága indokolja.

A második ciklus előzményversei a 2003–2004-es évekhez rendelik annak a párkapcsolati válságidőszaknak a történeteseit, amelynek emlékképeiből épülnek meg az orpheuszi áthallású szövegcsoporth tétélei. Annak ellenére, hogy már a nyitó vers nyugtázza a visszamenni érte, visszanezve belekapaszkodni mitikus és valós szándékgesztusainak hiábavalóságát, az önkéntelen mégis-motiváció természetes ambivalenciáját ugyanúgy megjeleníti még a ciklus (ld. *talán még mindig, a hiba szépsége*), mint ahogy elfogulatlanul (ön)szembesít a fordulathozó momentumok illúziótlanságával (ld. *kényszernémaság, elszakadt fonál, készlet*). Úgy tűnik, hogy ebben a ciklusban lehetne valós kronológia szerint leginkább konkretizálni az „egy nap, amikor” hivatkozások azonosíthatóságát.

Érdekes, hogy az orphikus ars poeticusságnak itt alig jut közvetlen szerep, viszont a mitikus dalnok – egyedül az egész kötetben – név szerint is megemlítődik, viszont éppen az idejét múltság kapcsán („Orpheus gazzal benőtt ösvénye / eltűnik a ködben”),

melynek párhuzama található a *talán még mindig* című opusban, ahol szintén elavulttá váló gesztusként említődik a szerelem hatyúdalának eléneklési hagyománya. Ennek ellenére a szerelme elvesztését hét hónapig sirató mondai énekes lelkületéhez híven Jász Attila is megengedi magának a közvetlen vallomás bensőséges-ségét, a nyitó versben egy szójáték révén („láthatatlan a lénye G/ abinak/”), a sötét árok című záró tételben pedig az érzelmi elesettség és gyengédségvágy említésével.

A költészet alkotói-befogadói hermeneutikai érintettsége is ad apropót ahhoz, hogy a 4. ciklus Hermész alakjához (aki a furfangosság istene is) kötődjék, azonban a jel- és műértelmezés problematikája csak két versben tematizálódik itt: *a kísértés angolnafejei* című az aprólékosan figyelmes értelmezés és az asszociatív szubjektivitás dilemmájához köti példázatos mondandóját egy konkrét festmény ominózus részlete kapcsán, a *hullámhang* pedig rámutat arra, hogy a műalkotás árva egykesége, rejtőzködésének és önfelmutatásának szerencsés elérhetőségi intervallumai nem adódnak mindig és feltétlenül, főleg ha a jelhagyás eleve egyediségre törekszik (*jelek a homokon*).

A ciklus alapvetően a lélekvezető, túlvilágra kísérő Hermész küldetésére apellálva szemlélteti az átkelésre készülődés, illetve készenlét élethelyzeteit, lelki-tudati folyamatait, a bezárkózás és megadás-önátadás feloldható ambivalenciáját (*jelek a homokon*) vagy a felejtés általi lelki üresedés-megtisztulás vágyát a ráhangolódás szakaszában, a soha meg nem érkezés rezignált rettenetét, reménytelenségét (*még nem teljesen, párhuzamos sínek*).

Annak ellenére, hogy a „nincs menekvés” kérlelhetetlen szembesítő alapvetése már a cikluskezdő versben (*egy nap, amikor*) deklarálódik, a beszélő mégis képes az elmúlásról való gondolkodásba iróniát csempészni („egy nap, amit még számos követ majd, / ha jól vigyázunk rá, az életünk / egészen a végéig kitarthat” – *behajtás*), illetve úgy adaptálni a szintén mitikus alakká vált Li Taj-po utolsó cselekedetének legendáját, hogy abban keserű öniróniája is megjelenik (vö. *Magamhozöleltem / Alvó szalmakutyák – magamhoz öleltem. Herm&Co*).

A lanttal jelképezett Apollón, a múzsák vezetője is lehetne az utolsó ciklus allegorikus főalakja, Jász Attila azonban a lehetetlent megkísértő Marszüasz alakjához és történetéhez igazítja a legtöbb ars poeticus szöveget (*a sorok közt hullni kezd, egy kalap karimája, esőt könnyező, a holt nyelv, elképzelt valóság, szinte már minden*) befogadó verscsoportot. Nem vélet-

len tehát, hogy a művészetek összességére is vonatkoztatható gondolatait elsődlegesen zenei érintettségű művekben osztja meg. A kilenc versből négyet-négyet zeneszerzőknek és festőművészeknek ajánl, motivikusan megidézve őket és jellegzetes alkotásaikat, azok esszenciális hatóeszközeit és alkotói elveit, értékrendjét.

Marszüasz és alkotó rokonai a lehetetlent küldetésszerűen megkísértő örök – illetve örök érvényű, elemien hiteles alkotásokat létrehozni avatott – trendkívüliek típusát képviselik. Apokaliptikus korképi előérzetek, apokaliptikus látásmód fokozza az ihlet és a megvalósítás intenzitását a teremtés magányos szabadságában is. A mű, a zene születésének éteriségét ellenpontozza azonban a fizikai érzetként is megjelenített végső lemeztelenedés (*esőt könnyező*) és mindenén túli csend (*a holt nyelvé*), amelyek nemcsak a művészi önazonosság és radikális letisztultság szimbólumai, hanem a már korábban kontextusba állított elmúlás allegorikus előkészületi stádiumának attribútumai is.

(xiii.)

A marszüaszi példázat, a csontig lemeztelenedés, a végső letisztultságot eredményező üressé válás képzete a záró versciklusban szinte közvetlen rákészülésnek tekinthető a kötet utolsó versének lényegi gondolatához, amely a halál kapcsán a korábban már kontextusba állított, szinonimikus névtelenség (*a látvány mögé*) szimbolikájára alapoz.

A cím jelzésének megfelelően (*névtelenül. Myth&Post*) itt túl vagyunk már a mitikus párhuzamok felhasználásán, noha a korábban megidézettek közül négyen-ötven is behívhatóak lennének a halál általi érintettség kapcsán. A névtelenség tudatosságához tudatosan illeszkedik annak gesztusa, hogy itt nincs megszólított, nincs, akinek a szerző a művét közvetlenül ajánlaná – ellenben a szöveg végén egy késleltetett invokáció szólal meg, amely mitikus vonatkozásban függetlenedik az addig általánosan vonatkoztatási támpontként megidézett görög–latin kötődéstől (vö. „kérlek, uram”).

Ahogy a Borges-vers, úgy bölcséleti alapon több opus is egyben nyitja itt a halál, a vég képzetét a kezdésével, a kezdetekhez-újrakezdéshez való visszatérés klasszikus gondolatával (pl. *hullámhang, már nem teljesen, egyezer majd*), emellett pedig természetes és hiteles módon érzelmi és gondolati árnyalatok sokaságát rendeli hozzá a halál és elmúlás tematikához, amelynek jelenléte a

Valahol egy régi, magyar határon túl. Hegedűs Gyöngyi fotója

versanyag két harmadában is tetten érhető: a kíméletlen szembe-sülés nyers egyszerűségétől (*jég alatti szürke, egy nap, amikor*) a katartikus felszabadultságon (*a hiba szépsége, próbarepülés köz-ben, elképzelt valóság*) és ironikus ambivalencián (*ki kell találnia, a fészeklakó, behajtás, magamhoz ölelem*) keresztül a rezignált elégikusságig (*a kép sarka, ágak helyén, változatlanul hullámozik, pillanatnyi állás, hullámhang*). Az árnyalatok gazdagságából hiányzik ugyan a dekadens szemlélet, de egy Ady-reminiscencia azért ennek sejtetését is megengedi („az ősz nem ígér semmit, csak lopva hozzád / dörgölözik, levelenként természetesen” – *a sorok közt hullni kezd*).

Igazán hangsúlyos és szintézisteremtő tehát a kötet záró verse, amely az említett jellegzetességek és összefüggések mellett azt az érdekes kontrasztot is biztosítja, amely az utolsó ciklus utolsó versében szemléltetett és általánosított szerzői örök életűséggel, időt-lenné váló, abszolutizált önmegvalósítással (vö. a művész egygyé válik művével) állítja szembe (vagy mégis párhuzamba?) az önfel-számoló örök Egybe való visszatérést.

(xiv.)

Időbölcsélet, ars poetica, szerelmi-párkapcsolati lelkeség, identitás- és elmúlás-tematika: csupa hangsúlyos kérdés- és problémakör, amely a 48 éves Jász Attilát e kötet összeállítására, aktuális mondandójának önfolytonos közlésformához és mitologikus párhuzamokban láttatáshoz illeszkedésre inspirálta. Jelentős energiái kétségtelenül jelentős eredménnyel jártak, azonban a pálya belső hagyományainak megfelelően ez a kötetanyag is az átírás, átíródás alapanyagává vált. A minden bizonnyal közvetlenül a kötetzárás pozíciójához elkészített *névtelenül* például elsősorban formai átalakítást követően *Névnapi* címmel jelent meg a kötetközléshez képest majd egy évtized múltán⁷.

További filológiai vizsgálatok már a *Szárnyas csiga* megjelenését követő közelségből is elegendő forrást⁸ találhatnak ahhoz, hogy az egységessé, koncepciózussá formált kötetanyag finom modulációit nyomon követhessék, a keletkezési időrend több lépcsőfokán a szövegeket önmagukkal összevethessék.

Bízunk benne, hogy Jász Attila is aspirálhat maradandó műveinek köszönhetően művészeti akadémiai tagságra. Talán éppen azzal kapcsolatban fogalmazza majd meg székfoglalóját, hogy lírai életművének jobb ismeretét és megértését szövegváltozatai poétikai motivációjának és módszertanának áttekintésével segíti.

Jegyzetek:

¹ Tóth Krisztina: *Talált mondat* – in: (szerk. Lackfi János) *Születik vagy csinálják? Mai magyar költők a versírásról*, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011, 79-80, 87. Elhangzott a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémián, 2011. március 31-én.

² Vö. *üresdal. Myth&Co* (Új Forrás 2013/8.) – *egyszer majd. Apol&Marsy (szárnyas csiga); szabad zene. Myth&Co* (Új Forrás 2013/8.) – *esőt könnyező. Apol&Marsy (szárnyas csiga); minden olyan mintha. Myth&Co* (Új Forrás 2014/3.) – *elképzelt valóság. Apol&Marsy (szárnyas csiga)*

³ A forrásszöveg csak folyóiratban jelent meg, 4. tételként az *Átiratok könnye avagy a tóvároskerti Ikarosz zuhanása* című ciklus-szemelvényben, ld. <https://irodalmijelen.hu/05242013-1601/honapkoltoje-jasz-attila-atiratok-konnye-versek>

⁴ Vö. „ott ült a csigavonalú házban s nem lehetett kicsalogatni / semmivel az ént” (*Miért Szicília*, 43.); „bármikor beköltözhetsz az íróasztalon tartott, üres és porlepte csigaházba” (*repedések között – Alvó szalmakutyák*, 16.)

⁵ Vö. *Mintha egy makacs csiga – Fékezés*, 69–72.

⁶ Bódy Gábor filmje (*Nárcisz és Psyché*) Weöres Sándor verses regényét dolgozza fel, ezért nem keresem ezzel a párhuzamot Jász Attila verseiben és a ciklus pretextusaiban.

⁷ Ld. Képirás, 2021/3. – <https://kepiras.com/2021/03/jasz-attila-nevnapima/>

⁸ Pl. Forrás 2014/11., Hévíz 2014/4-5., Irodalmi Jelen 2014/8–9., Irodalmi Jelen online 2014. 11. 25., Tempevölgy 2014/3., Vigilia 2014/9., Zempléni Múzsza 2014/3.

CSENDES SIRÁLY TOLL

Amikor majd indián leszel

Mark Turcotte-nak köszönettel

(A világ kezdete)

Amikor majd indián leszel,
először az ujjaddal rajzolsz majd
napot, holdat, csillagokat, vagyis
szavakat írsz a porba, fa, bokor, fű,
egy ujjal dadogsz, belemártod a vízbe,
homályt lehelsz rá, arra írsz ujjal,
élet, hal, mélység, félelem, szeretet,
aztán fölfelé mutatsz az égre,
és beleírsz a puszta levegőbe,
madár, repülő, vágy, angyalok,
majd lassan fölnyúlsz az égig,
egészen a hasítékig, megérinted,
széthúzkod óvatosan, akár egy
szeméremajkat, és bekukucskálsz,
látod, hogy ott is ugyanaz van már,
fák, bokrok, füvek, szeretet, szeretet,
szeretet, lehet hát pihenni egy kicsit.

(Időn túl)

Amikor majd újra indián leszel,
nem jársz már vadászni, elfogadod,
amit kapsz, a fiataloktól, az élettől,
nem sajnáltatod magad, inkább
mesélsz a régmúlt időkről, mindig
is így volt, folytonosan cserélődtek
a szerepek, egy időn túl a változás
állandó.

(Az élet újjáépítése)

Amikor majd indián leszel,
két tipit is építesz magadnak,
az egyikben élsz majd
nagy családdal,
a másik üresen áll
a következő lombhullásig,
amikor is rendbe teszed,
aztán átköltözöl oda,
hogy a régit is újjáépíthesd,
de ne felejtsd el, az étellel,
önmagaddal is pontosan
ugyanazt kell tenned.

(Szent hely)

Amikor majd indián leszel,
nem azért szentelitek meg
az ősök szent helyét, hogy
senki ne mehessen arra,
hogy a félelem távol tartsa,
tartsa távol, messze kerülje el,

aki arra jár, hanem hogy tegye
szébbé a napját, legyen kedve
a hosszabb úton indulni haza,
mert szebb lesz, szentebb.

(Álomtestvér)

Amikor majd indián leszel,
 ne félj tőle, ha meglátogat,
 barátkozz csak össze vele,
 még az életben, álomban
 a legkönnyebb találkozni
 vele, szoktatva magadat
 reggelente, amikor eljön
 érted végleg, legyen már
 a barátod, a testvéred.

(Ima a természetért)

Amikor majd indián leszel,
 az ezüstös tó partjára érve,
 vagy tiszta, új forrás vizéhez,
 az ima kötelező, hogy
 megtisztítsd a vizet,
 mielőtt iszol belőle,
 mielőtt megfürdesz benne,
 és utána is, az ima kötelező,
 hogy aki utánad jön,
 még tisztább lehessen
 általa.

(Hála)

Amikor majd
 indián leszel,
 adj hálát
 az ételért,
 a friss vízért,
 a pipadohányért,
 az álmokért,
 a szenvedésért,
 az örömért,
 a bánatért,
 az életért.

(Csend)

Amikor majd indián leszel,
és hó ropog a lábad alatt,
azt mondja, halkabban,

amikor a tó jege csúszkál
a talpad alatt, s azt suttogja,
hallgass, amikor

sár cuppog mokaszinod alatt,
azt üzeni, légy csendben,
közeledik a tavasz.

(Szarka)

Amikor majd indián leszel,
egy szarka ül a havas faágra,
karmai alól szóródik a porhó,

leröppen a földre, kotorászik
a hóban, nem talál ennivalót,

fölröppen a fa tetejére,
nem látja a napot, fölröppen
az ég szélére, és ott vár,

várja, hogy karmai alól
lehulljon az összes hó,

látni lehessen végre a napot,
visszaröppen hát a kertbe,
visszaül az ágra.

(Szívkő)

Különvélemény Mahbija harcosnak

Amikor majd indián leszel,
egy követ hordozol magadban,
simogatod, melengeted a tenyeredben
olykor,

eleinte kicsit érdes, aztán lassanként
simává kopik, és amikor eljön az idő,

már csak egy vékony pénzérme lesz,
amit oda kell adnod az evezősnek

a kenuban, hogy átvigyen
a túlsó partra.

(Szélszárnyán)

Amikor
majd indián leszel,
te leszel a szárny,
ami repül,
és te leszel a szél,
ami repít.

(Máshold)

Amikor majd indián leszel,
ugyanazt a holdat nézzük,
mint amikor nem leszek itt
veled?

(Átjáró)

Amikor majd indián leszel,
és egyik helyről a másikra
vándorolsz folyton,

erdőből síkságra,
síkságról a hegyekbe,

szeretnél a földről az égbe jutni,
de félsz, hogy nem érsz oda
már soha.

(Lélegzet)

Amikor majd indián leszel,
a Nagy Szellem lélegzete,
amikor kifúj, megteremt,
amikor beszív, megsemmisülsz,
így vagy is, meg nem is vagy.

ZALÁN TIBOR

Felezőszonettek

Hajnalvárás

Egyszer a csöndemről beszélt a testvérem Vagy csak
a hallgatásomról Mert a kettő nem ugyanaz
Aztán késekről is melyeket füstös irodák
mélyén fennek ránk mondja Zúrös Toll A meztelen
kisgyerek csak hallgat Csendes Tollnak ne mondd el hogy
kutyaként karóhoz kötöztek ezek S hajnalban
feláldoznak egyetlen zavaros istenüknek

Egyetlen zavaros istenüknek áldozák fel
hajnalban kutyák karójához kötve Mondd el ezt
Csendes Tollnak meztelen kisgyerek S hogy körben már
fenik késüket a füstös irodák mélyén a
kis belezők hallja beszélnek hallgatásáról
Zúrös Toll csöndjét nem érthetik meg ezek testvér
Ő már tudja élni vagy halni más és ugyanaz

A zuhanás

És a csöndem hangosabb mint másé mert némaság
Zűrök alól szaggatnak fel brutál fájdalmakat
Nem félek a sorsomtól A magány még összetart
meztelen kisgyerek Csendes Toll meneküljön ha
tud A kis belezők éhe kifogyhatatlan Nem
üzenem hogy szerettem Férfi az ilyesmit
nem mondhatja férfinak Csak halottnak a halott

Csak a halottnak mondhatja a férfi hogy halott
Nem mondja soha hogy szereti Kifogyhatatlan
a kis belezők éhe Meneküljön amerre
lát Meneküljön innen Zűrös Toll ezt üzeni
Ne féljen a sorsától A magány összetartja
Zűrök brutális fájdalma szakad föl belőle
És csöndje rázuhan a meztelen kisgyerekre

FAUSTYNA KOWALSKA¹

Verstöredékek

[vii/37]

tenyerembe írtalak fel
egy rozsdás szöggel,
aztán megfáradt szívembe
olvashatatlan szöveggel

[vii/38]

sokkal többet bocsátasz meg nekem,
mint amennyit remélni mertem

[vii/39]

türelem, hatalom,
türelmed akarom,
türelem, győzelem,
győzelem türelem

[vii/40]

milyen gazdag vagyok,
mert mindent odaadok,
amit ingyen kaptam,
ami bennem megvan

¹ Szent Faustyna Kowalska (1905–1938) krakkói szerzetes, az Isteni Irgalmasság napjának és festményének közvetítője

[vii/41]

ahogy a hajnal felszívja
rózsabimbóról a harmatot,
és illattá alakítja,
nem látsz még, de ott vagyok

[vii/42]

neki ajándékozom minden
nyomorúságomat és kincsem,
erőtlenségemet, a nincsent,
teljes szívemből, ingyen

[vii/43]

Jézus sebein keresztül lát engem Isten,
ez az egy valóság, más semmi sincsen

[vii/44]

mindig ugyanazt a hibát követjük el,
ugyanazt a hibát követjük el újra,
mindig mindenki ugyanúgy, ez is egy jel,
remény, ha elbuksz, állj csak fel újra

[vii/45]

szereted, ha váratlan az érkezés,
Uram, csendben várok rád,
otthonom a szív, az ég,
mert a földi élet örökös fuldoklás

[vii/46]

az erő és bátorság, mely bennem van, nem az enyém,
hanem azé, aki bennem él,
bensőségesen kérem hát szerelmemet,
gyógyítsa meg nyelvemet,

hogy vele se az Istent,
se az embereket meg ne sértsem,
állandóan csak Istent dicsőítve,
szünet nélkül törekedjünk tökéletességre

[vii/47]

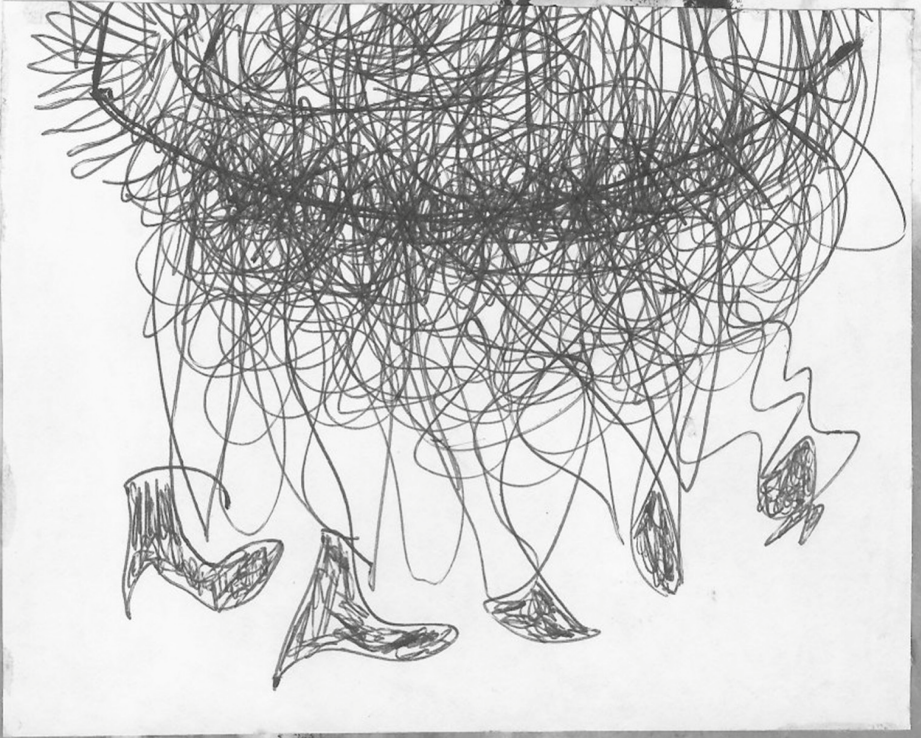
irgalmas, irgalmazz, irgalmazz, irgalmas,
irgalmas, irgalmazz, irgalmad hatalmas,
tengerében áztass, fürdöss, mosdass
le szent kezeid által, és szoktass

állandó
közelségedhez

[vii/48]

egy javított, szebb képet képzelek el, amelyik
az eredetire tényleg hasonlít,
arra a vízióra,
mikor itt lesz majd az az óra

JÁSZ ATTILA fordításai

*Fogad nyoma a karomon,
De még nem láttalak nevetni.
Milyen nagy jövő állt előtted,
És milyen hamar került múlt időbe.*

LADIK KATALIN

Vándorolva, suhanva el

Szelíd lejtőkön az álom üres tájain,
a lélegzés „Ne menj el!” országútjain.
„El, el, el!” függönye
duzzadt a hideg szájban.

Megvolt a tavasz, nyár, ősz, tél.
Megvolt minden. Függöny le.

Kifulladásra a kéken lángoló vízen

Vijjogó „Még!, Még!” karmaiból
tépte ki magát tollruhában.
Fehér szemei fájó,
dagadt párnák,
melyeket végül úgyis elnyel
a part menti éhes ház.

Madártollal behavazott tenger
lángolva úszik önmagában.
Itt soha nincsen éj,
csak szürke álmodás.

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

Hamvazószerda

*Mert nem remélem, hogy megfordulok.
Mert nem remélek.*

Mit kezdjen a böjttel, aki fél éve húson él? Hogy hagyja el a húst? Mit hagyjon el? Lemondjon arról, hogy negyven nap egy év? A folytonos húsvétban húsvétkor mit vét el? Istenem, feltámadsz, mert most támadás van. A feltámadásnak is az alakja más. Megválok attól, aki megvált, vagy rábízok könnyen egy halált. Mások halálát, halálfélelmét, mint egy palástot, ráborítom. Győzelmes alakján ne látszódjon a nemlét, vagy radioaktívan sugározzon át, hogy ha az imából kivész az ittlét, az életben maradt hirdet halált.

*Mert nem remélem, hogy megfordulok.
Lót felesége nem lehetek.*

Negyven nap, negyven év vagy ezerannyi sóbálvány alkot most gyülekezetet. Kőarcoké a templom. Hívőként vízköpők között vagyok, ha vagyok. Megtölti a templomot a kő. Uram, nézd, a kenyér elfogyott. Dobálózunk. Kő a kőnek mit mondhat el? Mihez kezdjen a két kezével az, aki egy kő testével térdepel? Hogy köpjem a vizet? Miféle szomjat olt? Saját szomjúságom mi oltja el? Lemásznak a vízköpők a templomfalon. Tűzoltók tűzlétra nélkül.

Uram, én nem remélem, hogy megfordulok. Ez a húsvét most vétkesek között véteknek tűnik – és az étek is, akinek jut, annak sem adatik.

Akinek nem jut, annak is adatik,
hogy higgyem el? Elég, ha Te mondod?
Minden elég? Elég, lehet,
s a kiáltásom jusson el Tehozzád.

VÖRÖS ISTVÁN

A Mars két holdjának csínyei

A Mars két holdja
egymással összeköltözött.
Testvérek voltak,
és mindkettő örök.
Phobosz és Deimosz,
a félelem és reszketés.
Mit másban keltenek, az is elég,
hogy egymástól is tartsanak.
Ha nem figyel épp rá a Nap,
emberré válva földre szöknek,
megszervezői bűnügyeknek.
A fél haszonra igényt tartanak,
mert nekik senki nem mer ellenállni,
a bankrablás baráti
látogatásnak megmarad,
nem is kell fegyver és erőszak!
Az ilyesmire jó időszak
a Mars-közel.
Így is gürcölni kell,
szervezni, autót cserélni,
s a haszon persze nem is égi.
A pénzzel aztán visszaszöknek
a Mars-tájékra,
az egésznek a hozadéka,
hogy ideiglenest vittek az öröknek.

Ének a kádban

Tépi a rolót az északi szél,
vadul rángatja, mindenén átfúj.
Vajon mért dühös? Vagy nem indulat
ereje az, ami most ránk hárul?
Éjfél után van, amikor fekszem,
de még olvasok egy bő félórát.
A fürdőkádban vidáman dalol
a feleségem valami ódát.

Bentről jött jókedv a legfőbb erőnk,
a valóság egy kád víz, már kihűlt,
a másik világ bár nem létezhet,
mégis mindenki onnan menekült!
Nyugtalanító a képzelet, és
nem is kedveli semmi hatóság.
A fürdőkádban vidáman dalol
a feleségem valami ódát.

Már azt figyelem, ahogy az ének
zsarnokot kerget el, s szolganépet
bilincsel össze a szabadsággal,
nem kísérletképpen, hanem végleg.
Észreveszi az ostobaságot,
mikor sóként a múltba kiszórják.
A fürdőkádban vidáman dalol
a feleségem valami ódát.

Most mennyire nem érdekel senkit
a szabadság, hiszen csak megzavar,
amikor megalkudtunk mindennel,
a lélekből kihallatszott a zaj,
mintha valaki harcolna ott bent,
vagy már a halállistát sorolták?
A fürdőkádban vidáman dalol
a feleségem valami ódát.

Sok új törvény támad sárkányként ránk,
a jövő talán el sem érkezik,
az a legidegesítőbb, aki
magát igazságosnak képzelet!
A társadalom egy kis újat vár –
semerre nem enged a sok korlát.
A fürdőkádban vidáman dalol
a feleségem valami ódát.

Üres helyét a felhő

Üres helyét a felhő vihogva szórja most rád
holló csőréből zápor tócsába hull az ország
szép kék haját levágja az ég nappal kopasz már
a humortalanság bő öltönyében poroszkál

Pirosra sült kezekben az angol–magyar szótár
szétporló nyelvtudással csoda hogy ennyit szóltál
szétporló szóvirágok buta ideje volt már
eltűnt a vicc körünkből hamisan szól a zsoltár

WIRTH IMRE

HADITUDÓSÍTÓK kora jó,
hiába félsz, a szívedbe fúr,
hajad bár ellenvélemény volt,
szemembe fúlt még tegnap este,
csarnokvízben lebeg most, hallod,
napfényként csapódik be reggel,
haditudósítók kora jó:
nézünk vakon a végtelenbe.

KÖRÖMVIRÁG nyílik este
lányomon, úgy ragyog minden
hosszúra nyúlt pillanatban,
erdők mélyén, hol baglyokkal
körbenézve, pirkadatkor
egy hajszálon veszekednek.

REGGELI ÁLMOMBAN, miután a fiam vittem
reptérre, s utána visszafeküdtem, szíven szúrt
valaki, de nem haltam meg. Ébredésig vártam,
megkérdezik majd tőlem: Ettől még jól vagyok-e?

MENNYI REMÉNYTELEN vers és
buzgó szókimondás, mennyi
első pár sortól ásítás!
Mennyi elfojtás az ego
eltévedésében. Eper-
bokrok édes örömében
csorduló nyál. Hiheti-e
valaki, hogy ő a boldog
halott, akinek kalapja
keresi helyét? Elhiszi,
hogy rosszakat ír? Vagy némán
zuhan a föld felé, tenger

sincs már, az óceánból kis
szoboristen kapaszkodik
a mennybe: könyörgök, pár perc,
összeér a két halasztás.
Nincs orvos? Valaki segít?
Mi a vers, ami nem te vagy?

MIÉRT NEM ÍRSZ ÚGY, mint Petőfi,
túl szomorúak a verseid,
vidámat biztos nem tudsz írni,
az nehezebb lenne, végre ezt
értem, egy történet van benne
apuról, anyuról, szerelem
pislog a bokrok levelein,
és isznak, ez ismerős végre,
rímes és érthető, kár, hogy nem
te írtad, légy tündér éjszaka,
boldogságunk sós lidércfénye.

NEM ÉRT MEGLEPETÉS. De a
fájdalom elmondhatatlan.
Hogy lehet mindent tudni és
felejteni? Csak a nyelv tud
rezzenéstelen ritmussal
ketyegni az időben. Míg
zokog bent, a legutolsó
szóban, ami égis ér majd.

BALI ANIKÓ

Szerepét vesztett

A párnámba mondatokat zártam.
A megkövesedett mondatrészek hajnalban nyomják a nyakam,
de megszoktam már társaságukat.
Valójában olyan öregek ezek a mondatok,
hogy illene szabadon engednem őket.
De mit kezdenének a nagy szabadsággal?
Talán eltemethetném mindet a többi titkossal együtt.
Mégis félek, nélkülük olyan lennék,
mint tollaitól fosztott párna.

Örökléstan

Nálunk a nők sosem beszélnek a titkaikról.
Én láttam, ahogy nagyanyám
teleültette velük a konyhakertet,
sűrítette a paradicsomot,
darabonként dunsztolta a szilvalekvár közé,
vagy belesózta a maradványokat a vasárnapi levesbe.
Az utolsó pisszegéseket
a frissen vágott tyúk vérében fojtotta el.
Én engedelmesen megettem,
amit a tányéromra szedtek.
Nyelj csak le szépen mindent,
biztatott nagyanyám.

Ha kinyitok egy befőttésüveget, sosem tudom,
kinek a szorongását engedem ki éppen.

Nem lehet alulöltözött

Zsákba raktuk apám ruháit,
zavart bennünket halott szaguk.
Az ingek sehogy sem tudták elengedni
borotvakrémillatát,
gyapjúnadrágja zsebébe
molylepke lárvája gubózott titokban.
A ruhák azóta biztosan kinőtték apámat,
amikor utoljára láttam, elfért egy kétliteres vázában.

Még jó, hogy a legszebb öltönyében engedték el,
mindig is zavarta az alulöltözöttség.

TIBÉLY ORSOLYA

Kihúzza

Ha kihúrod a porszívót, csak a csend marad.
A kávéfolt üvölt a bögréd alatt,
Fut a csend a hálószobánk falán.
Egyszer majd megszólalunk talán,
De addig marad a sarkad kopogása,
Járkálva föl-alá, vagy ki-be a lakásba.
Szellem járja, vagy csak Te vagy az?
Miközben porszívózol, sosem hallasz,
Akkor szoktam hozzád beszélni.
Ebben a zúgó csendben így nem lehet élni.
A kulcsod, mikor megjössz, mikor elmész,
Csörög a mobilodba bújt zenész,
Az apró, amit a parkolóhoz kértem tőled.
Beszívja a hangokat ez a por, ez a szőnyeg.
Alásöpröd a csendet, és rátaposol.
Az ablak fényében a szőnyegpor táncol
A kinyomott telefonod zenésznének dalára.
Velük forgok én is a porszívó hangjára,
Míg a sarkad végül megint elkopog.
A piros bögrét az asztalon hagyod,
Félkör kávéfolt égett a szemembe.
Eddig a te arcodnak volt ketrece,
Most a csendre csukom rá az ágyban,
Miután halkán jó éjt kívántam.
Álmomban az egyetlen üres parkolód vagyok,
A kinyomott zenész, mikor bejön a hívásod,
A folt, amit az asztalon hagytál, egy félkör,
A porral lepett szőnyeg keleti mesékből,
A kulcsod, ami semmit sem nyit már,
A kemény sarkad, amit egész nap tapostál,
A csended, a párod, a nem fogadott hívó,
Én vagyok neked a kihúzott porszívó.

Elég?

Már az óvodában kiszemeltek,
a délutáni alvás után,
a fiúk arra, hogy megverjenek,
Zsófi meg magának.
Gyurmát dugtam a pulcsimba,
az a szürke bebújós volt rajtam,
elől egy nagy zsebbel,
ott találkozott néha
a jobb kezem
meg a bal,
akkor még nem tudtam,
melyik lesz fontosabb,
akkor még nem tudtam
írni.
A gyurma felvette
az öklük formáját,
kis barázdák az ujjak mentén,
ha mama megengedi,
otthon gipszet öntök bele,
és a párnám alá rakom
az öklüket.
Aztán jött a Zsófi,
két copfba volt fogva
az a néhány szál haja,
innen tudtuk,
hogy ő lány.
Elküldte őket, egy nézéssel,
idegesen toppantott,
azok meg eliszkoltak.
Gyere velem,
mondta Zsófi,
felemelt a gubbasztásomból,
már elmentek,
nyugtatógatott,
de az öklük nyomát
még éreztem a hasamon.
Onnantól Zsófi volt
a barátom,

cipelt magával,
mint azt a sárga rongybabát,
amit a nagyapjától kapott.
Én voltam az első retikülje,
sok mindent pakolt belém,
egy igazi női táska,
mindig fért bele még valami,
mindig rá tudtam húzni
a cipzárt.
Ő volt a másik felem,
én pedig az ő
kiegészítője.
Arra gondoltam, hogy akkor
ezek szerint ő lesz a feleségem,
majd egycopfos kislányokat szül,
mert neki kettő van,
nekem meg egy sincs.
Aztán megverték,
a szemüveges Mikit is,
akinek mindig volt
csomagolt
uzsonnája.
A szemüvege egy gumival
a fejére volt kötve,
mint aki mindig úszni készül,
olyan lassan is futott fogócskában,
mintha víz alatt lennénk.
Zsófi lepakolt engem
egy padra a diófák alatt,
mama szerint
a diófa levelével
tisztára lehet mosni a fogad,
letéptem egyet én is,
végighúztam a fogaimon,
néhol kilyukasztottam,
ahogyan a Miki csontjai próbálnak
átjutni a bőrén,
az öklüket is maximum
a kis fehér csontjai állíthatják meg.
De Zsófi odament érte,
toppantott megint,
az öklök pedig

gyurmaként puhultak
újra kézzé.
Ne búsulj,
mondta nekem a Zsófi,
ez a Miki még elfér ide mellénk,
hiszen olyan kevés helyet foglal.
Miki pedig,
mint minden vízbe mártott test,
kiszorította a neki megfelelő tömeget,
engem.
Már hiába voltam nyomorult,
vagy verettem meg magam
naponta többször,
nem érhettem fel
a kétdimenziós Mikihez,
akinek levélvékony kezén
kidagadnak a fő- és mellékerek,
és lehetek osztályelső,
hordhatok érettségiig
élére vasalt vászon zsebkendőt magammal,
elmehetek villamosmérnöknek,
már sosem leszek elég jó,
már sosem leszek elég rossz ahhoz,
hogy bárkit kiegészíthessek.

PAYER IMRE

Változás

Néhány másodpercre természetes fényben
hirtelen snittel itt a zárt sötét.

Ragyogás önti! Áthat lidércképpen,
túlélesíti összes részletét.

Várom, mikor lesz végre vége. Mégse.

De a megcsinált fényben egyre több
látszik. Minek akkor, úgy, volt érkezése,

egyre mélyebbre futva – égi csöpp,

emléke sorvad. A benti káprázat

lesz közvetített egész, árnytalan,

aránytalan odakintet hintáztat

börtönvilágra. Nincsen tárgy, alany.

Hogy szólítom itt a fényt? Retinám

ha érinti emlék világosán.

Harmincegy év után

Harmincegy év. Itt állok újra.

Vasrácsok a recés üvegen.

Az ismeretlen ház. Akkor zárt ajtó.

Gondoltam akkor, nyílása csoda.

Éreztem, szállok. Az énem kitágul.

Szeretetözönnel jön a szó, féktelen.

Ott álltam. Hirtelen

összezárult az ég. Mint aki elárul.

Árnyékörej szűkült goromba pontba.

Most nyitva a kapu. A titok.

Se végtelen, se zárt pont.

Jövet-menet légritka működés.

Lépcsőház, homály. Mintha zakatolna.

GULISIO TÍMEA

Ablakok

Oda

Tudod, én rosszul tájékozodom,
de hozzád elsőre odataláltam.
Nem csengettem be,
csak álltam,
ahogy alvót néznek az álmatlanok.
Kezem újszülött patkánymancs,
puhán, nedvesen remeg.
Felnézek az emeletre, ahol laksz.
Süket a harangtoronyra.
És belekapaszodom utolsó emlékedbe,
szegény gyerek a rozsdás bicikli kormányába.

Bocsánat

Csak a szemedért
Megyek vissza hozzád.
Fogad nyoma a karomon,
De még nem láttalak nevetni.
Milyen nagy jövő állt előtted,
És milyen hamar került múlt időbe.
Ezt nem szabadna végignézniem.
Bocsásd meg,
Hogy el tudlak
Magadtól vonatkoztatni.

Búcsú

Sem jó estét,
sem jó reggelt.
Álmomban rám szakadt a katedrális.
A pusztulás úgy futott végig a téren,
ahogy kutya hátán a szőr.

Nem hiszek neked.
Azt nem mondhattad. Így nem.
Úgy harangoztad be,
mint egy eljegyzést.
Utána még fél órán át nevettünk.

Egy szakítás nem ilyen.
Ahogy a halál sem annyi,
hogy megállapítják a tényt,
és kiállítják a papírt.
Csupán hiányod lesz
létezésednél is valószínűlenebb.

Grácia

Gyufával gyújtod meg
a cigarettát.
Megtetheted.

Szentségtöréseink ünnepe
libabőr nyakadon,
mikor csókolom a fényképed.

Engedetlenség borzongása,
akiket a templomba
sáros lábbal engedtek.

Ave Maria,
anyátlanok szeretete,
nem veszel ölbe ma sem.

Mágia

Benézek ablakodon.
Ismerem minden szörnyed.
Életre kelnél, ha
Kimondanám a nevüket.
Csak egy lámpa szítál,
Mint a kiégett nők pipereasztalán.
Elhagyatottságuk kádjában
Fésülködnek a rémek.
Szabadnapos ördögök lógatják
Oroszlánnyelvüket.
Szarvuk van a halaknak,
Hajadban fürdenek.
Velem már ijesztgetni sem lehet.
Hozzád szépültem.
Feltekintek rád.
Vízköpő a toronyépítőre.

ACSAI ROLAND

A Rondelek-ciklusból

Mintha még mindig
Rondel/11

Johanna belázasodott.
Nem mehetünk ki már a kertbe.
Mintha még mindig nyárra kelne,
a madáritató poros.

Minden magával azonos.
Még szitakötő szállna erre.
Nem mehetünk ki már a kertbe.
Johanna belázasodott.

Szárnyak, irizáló okok,
és okozatuk mi lehetne?
Már nem cikázik fent a fecske,
de a világ tovább forog.

Johanna belázasodott.

A zebrapintyek
Rondel/13

A zebrapintyek, a kicsik.
Kezeim homokot leszórtak
a kalitka aljára hónak.
Csillagok: kis lábnyomaik.

Hó hullt, tolluk fehére is.
És színük azt üzente, hó vagy.
Kezeim homokot leszórtak.
A zebrapintyek, a kicsik.

A kezem kalitkát kinyit.
Vagy pontosabban kinyitott csak.
Egy kakaósdobozba tojtak.
Volt tojásuk fehér kavics.

A zebrapintyek, a kicsik.

Lombok között
Rondel/19

Lombok között a tengelic.
Mert még vannak. Mármint a lombok.
Meg tengelicek. Ez a fontos.
És fontos a szeptember is.

Magas hangjuk az égbe visz.
Elrepülő, aprócska pontok.
Mert még vannak. Mármint a lombok.
Lombok között a tengelic.

És elrepülsz velük te is.
Aztán megint vissza a gondok,
örömök közé, épp ma, pont most.
Az idő gyorsan eltelik.

Lombok között a tengelic.

HALMAI TAMÁS

Konzílium

*„a folyót ugyanúgy hívják
minden híd után”
(Hegedűs Gyöngyi)*

Délelőtt tavasz, este tél. Folyótól
tanulj úszni, ha repülni akarsz.
Madarak népe országot soha
a felhők tudta nélkül alapít.
Mederig ringó cseppek életét
megóvja színig táncoskodó élet;
s barlangban epedő hold fölplákol,
festhessen fényt az altamirai.
Ábrák cselédje konzíliumot tart
jelek fölött. És gyógyul jelentéstől.
Mit törleszthet Isten a teremtéssel?
Egy univerzum törleszkedik hozzád,
ha nem ítélő rózsát meg nem ítélsz.
Ha csillaghajód nem mozdul a tájból.

Kardfogú

Nem utak visznek messzire, hanem
kardfogú mesék, csontitató medrek.
Ki élni akar, halandó világot
választ lakhelyül; aki öröklétre
szegődik, mezők lakosaival
osztja meg tervét; de aki fölérzi,
hogy élet és halál egy, hogy a rét
csak vékonyabb erdőség, hogy kristályok
a szűnhetetlen ragyogást másolják:
ő sorsát földi kézbe helyezi,
és elsiratja halhatatlanok
lelkét, a mesét ő mondja tovább.
Hegyek között vet ágyat a sötét,
de szájában felhők nevével ébred.

A földi sürgés

Kik egész életünkben a halálra
igent mondunk: csoda, hogy meghalunk?
Nem abból származik a halandóság,
hogy halhatatlanság elől a lény
orcáját eltakarja, szája sápadt
lehelete pedig pusztulást suttog?
Nem a kishitek szeretetlen árja
ragad magával lelket már a parton,
hogy elfullad a himnuszos remény?
Érzékeit a lény eltömi ügyvel-
bajjal, étellel torlaszolja arrébb
az Isten jöttét, angyalos vigasság
útjait. Mennyig lassulna a fény,
ha földi sürgés fénnyé állapodna.

BORSI BÁLINT

Költöző

A sok dobozra rákerült a cellux,
a szőnyeg is már felcsavarva rég,
te zsákért még a porszívóba elfutsz,
én közbe' mintha halk neszt hallanék,
csitulni rest, mint annyi más manapság,
pihenni nem hagyó kis észlelés,
akár a fogmosás után a nassvágy,
mi kekszet enni visz ki éjjel, és
nem ritka itt, habár, felénk a lárma
(ezt tudja jól, ki néha erre jár),
nem zizeg tücsök ma, sem madárka,
a szőnyeg is csak feltekerve vár,
s te zsákot hozni mész a porszívóba,
amíg a küszöb csendben korrodál;
a szív zörög csak máshogyan, mióta
a szőnyeg, mondom, feltekerve áll,
a sok dobozra rákerült a cellux,
és kekszet enni már nem látlak itt,
csak porszívózni egyet, aztán szerbusz:

mi elmegyünk, és itt majd más lakik.

Téli mélnázó

A szembogár sietve visszapillant.
Cipóm orrára ült a téli dér,
még egy tudónyi páratartalom,
az ujjaimba lassan ér a vér,
s ha égve hagytam bent talán a villanyt,
lenyomni messze már az alkalom.
Miként ki buszra vár, az alkaron
csak áll a szőr, takarja hó a fát,
fülemben dermedt autók bús dala,
a zöld kukákra fagyva zúzmara
citálja még a hajnal sóhaját,
hogy „múlni kell megint csak, ó, nahát”,
szememből kóbor álmodt dörzsölök ki,
de tán ma már a ránc se múlik el,
mint buszra ugró néni, úgy könyökl
egy év az embert arcba; múlni kell.

ANDRÉ ANDRÁS

Csendélet pálinkafőzővel, fürdőző lángfűzérrel, főördöggel és angyalokkal

Takarékon forrt a cefre,
a hevítéstől összeomlott csönd tízezer, lány szilánkja
kitartón intonált; egy roppant méhraj pezsgett,
lehalkítva muzsikált.

Tövében vödör hűtővíz,
tükrében hidegen izzott a főző egyik lába –
acél sugárútként siklott a Pokol legsötétebb bugyrába (ami
valójában
egy aranybánya: valamely szegletében Belzebub horkol
szüntelen,
nyitott szájából fekete fény zuhog, az oltja ragyogását)
és föl, a Mennybolt-ország Lúna-főterére, ahol is minden
angyal
hús-vér jelenés, s fülledt tolluk illatától feszülnek vérerek,
bár némely pillantásuk jégarany.

Fogytán volt a gáz, lidérces selyme már inkább vereslett,
rózsájának lángszirmai imbolyogva áztak,
s hiába fészülgették mindegyre türelemmel;
a folyadék lúdbőrzött rezzenéstelen.

Hangtalan koccant *visszhangja* a fémnek.

Mennyei vendég

Igazából ő sem lelkesedett érte,
nem volt hát egyszerű művelet Papát *kitenni* az ágyból a
fotelba,
(ha hozzáértünk, a valaha robotos testnek már minden
pontja jajgatott...),
de *néha mindig* sikeresen megpróbáltuk, s ha nem is mondtuk
neki,
ugyancsak *érezttük* vele: *gyere*, Papa, lássál világot.
És valóban, ültében *elévarázsoltuk* az ablak által *kirakatba tett*,
ragyogó
téli világot... (Melyet, tiszteletünkre, főleg Papáéra,
aláereszkedvén,
őszinte csudálattal megtekintett maga Szent Péter is.)

Mi az, *szólt* Papa, rá se hederintve a szentre, előremeredve;
hóóó?

Ám elébb még, kínjában majdnem ormáig beszippantva
kacska bajuszát,
alig hallhatóvá jámborítva végigmondott, nem tartott oly
sokáig,
egy szenvedélyes élet-*járadékot*.

Én, javíthatatlan álorcás, hasonlatosan a szolidan harákoló
Pítör bácsihoz
(egyébként ma sem világos, miféle kulcsot forgatott *fejében*),
próbáltam *békésen együtt csodálkozni* Papával.

Akit azonban másféle fából faragtak, így hát nem
kegyelmezett –
„véége, na és? Véége, minden megy továáább...”

Az a hang, az a testetlen hang. S Szent Péter *is*,
oly békés volt pedig: sehol.

HEGEDÜS KATALIN

Mikor

Mikor még csak elképzeltél
Macska kúszott fel az ereszen
El is kapott egy kismadarat
Mikor először megláttál
Elviselhetetlenül rikoltoztak a madarak
Mikor szemembe néztél
Két motor összeütközött a Fő úton
Mikor először megcsókoltál
Leszakadt egy híd a folyó felett
Mikor szégyenlősen mosolyogtál
Ripityára tört egy kristálypohár
Mikor utánam kiáltottál
Fütyült, zakatolt egy vonat a csattanás előtt
Mikor először nem válaszoltál
Kitört az Etna meg a Vezúv
Mikor összecsomagoltál
Leégett az Amazonas erdeje
Mikor utoljára csaptad be az ajtót
Porig égett a Notre Dame
Mikor bepakoltam az üres helyekre
Morajlott az ég Babilon felett
Mikor végre ittam egy pohár bort
És engedtem, hogy rád emlékezzek
A fejemre esett a levélnehezék
Amit neked vettem, és itt hagytad
Vérzett is a fejem, bekötöztem
És elképzelvelek, hogy a Te fejedre
Esik a levélnehezék, és a Te fejed vérzik
Ekkor lefeküdtem aludni, és még
A nyál is folyt a számból.

Ragacs

Valami ragacs van rajtam, gyötröm, vakarom, valami ragacsos izé, honnan jöhetett, most vettem csak észre, hidegrázósan lerázni akarom, valami arc is van hozzá, meg kesztyű meg vastag bőrös zsák, valami rám tapadt, és örülten vakarom, viszket alatta, egyszer csak érzem, nem az enyém, rücskössé válik, ahogy körömmel tépem, borzasztóan ragaszkodik, nincs határ közte és köztem, le akarom tépni, szimbiózisban éltünk észrevétlen, de ez nem én vagyok, tépem önkívületben, véresen felhólyagzik, sebként lüktető, tudja ő, nélkülem nem él tovább, ragaszkodása szinte emberfeletti, de inkább csak mérges gáz, kőkemény szavak, élesen odacsapott durva hallgatás, vakarom tovább, cincálom, vinnyogok, keresem önmagam, a ragacs alatt sem biztos, hogy én vagyok, tépem, vakarom, szaggatom tovább, és egy pillanatra, egy ponton különválnék tőlem, majd mégis cuppanva ellenállva tér-időnek, kitartóan ragaszkodik tovább, hiába minden praktika, leülök a kád szélére, elfáradva, némán, zsigerig ható a fáradtság, ekkor hirtelen elkezd lecsúszni a kabát, emberszabású bőrzsák, ott maradok olyan meztelen, ami teljességgel ismeretlen, vacogva keresek takarót, meleget, földön összecsupaszott kezes-lábasom kínálja magát, de kezd összeszáradni, rugalmatlanná válni, tovább lépek, a földön agonizál, csak némán bámulom, kérdések merülnek fel hirtelen, ki vagyok én. Vagyok, aki vagyok. Megérkeztem. A testvéred is én vagyok. Meg az anyád, meg a lányod, a szemed fénye, a legjobban őrzött kincsed, meg a legádázabb ellenséged. A legnehezebben levakarható ragacsod is én vagyok. Ezen kívül senki más nincsen. Vagyunk egyek. A bőröd az én bőröm. A leheletünk közös. A fájdalmad bennem sajog. A kardod engem öl meg, és soha nincs vége az időnek.

VÖLGYI ANNA

Homály

Félrenézek, ha világos felület van előttem, hogy az áttetsző foltok, amelyek a látóteremben úszkálnak, ne kerüljenek elé. Annyi mindenre rájöttem, állandóan észreveszem másokon a kontaktlencsét, és ha tehetem, megfigyelem, felette a szemhéjuk hogyan mozdul: ide jutottam, nem merek nézni se jobbra, se balra, ennyi idő után főleg nem lefelé, minden tekintet biztonságos, ameddig jól csinálom. Már az égrem nézek, nehogy eszembe jusson, hogyan követtem régen azokat a homályos amóba alakzatokat, amelyek ellibbentek, amerre a fejemet fordítottam. Fogalmam sem volt, mik ezek, annyi mindent nem tudtam, például, hogy a végén úgyis odafenn az a fényes korong old meg mindent – de lehet, hogy ezt is csak elfelejtettem, mert annyiszor elfordultam. Már az sem rémlik, meddig akarok előresietni, hogy bebizonyítsam, a látóhatár pereme közeledik, és ha odaérek, lassan alá is bukhatok. Így is, úgy is mindannyian lemegyünk, mint a Nap, ott már legalább nem kell sietni: megnyugodhatunk, hogy sikerült egy teljes, egy hosszú életen át elkerülnünk a találkozást azzal, ami szembogaraink mögött annyi változáson ment át, hogy már rá sem ismernénk egymás belső jellegzetességeire.

Költészeti folyóirat
Első szám: 1995. október 10.
Megjelenik kéthavonta

Alapító főszerkesztő: Turczi István

Szerkesztőség:
Turczi István (főszerkesztő)
Zsille Gábor (olvasószerkesztő)
Nagy Péter (Czar – online)
Vass Tibor (képzőművészet)
Pálos Anna (szerkesztőségi titkár)

Lapterv: Takács József
Logo: Urbán Tibor
Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:
1147 Budapest, Gyarmat u. 106.
Tel./fax: 06-1-25-181-63
E-mail: tippcult@t-online.hu
Honlap: www.parnasszus.hu

Kiadja a TIPP-Cult Kft.
Felelős kiadó: Turczi István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatta:

Sokszorosítás: Promisszum Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)
Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu